

Regional analyse for Sarpsborg 2017

Næringsutvikling, befolkningsutvikling, attraktivitet og scenarier

KNUT VAREIDE

TF-rapport nr. 412

2017

Tittel: Regional analyse for Sarpsborg 2017
Undertittel: Næringsutvikling, befolkningsutvikling, attraktivitet og scenarier
TF-rapport nr: 412
Forfatter(e): Knut Vareide
Dato: 11. des 2017
ISBN: 978-82-336-0091-4
ISSN: 1501-9918
Pris: 200,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforsking.no)
Framsidedfoto: Osman Rana fra Unsplash
Prosjekt: Regionale analyser 2017
Prosjektnr.: 20170120
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver: Sarpsborg kommune

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforsking
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforsking.no

Resymé:

Rapporten beskriver og analyserer utviklingen i Sarpsborg med hensyn til arbeids- nærings- og befolkningsutvikling. Telemarksforskings attraktivitetsmodell er brukt for å måle attraktivitet for bosetting og næringsliv, og for å lage scenarier for framtidig utvikling i befolkning og antall arbeidsplasser.

[Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand. oecon.) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforsking siden 1996.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie regionale rapporter som Telemarksforskning har utarbeidet for kommuner, regioner og fylker i Norge i 2017. Rapportene gir en beskrivelse av utviklingen på stedet med hensyn til arbeids-, nærings- og befolkningsutvikling. Ambisjonen med rapportene er imidlertid større enn bare å beskrive utviklingen. Vi ønsker også å analysere utviklingen for å avdekke drivkreftene som står bak og vise hvordan ulike forhold i samfunnsutviklingen henger sammen. Telemarksforskning har gjennom mange år utviklet en helhetlig modell, attraktivitetsmodellen, for å forstå og analysere samfunnsutviklingen på regionalt nivå. Attraktivitetsmodellen skiller ut strukturelle forhold som ikke kan påvirkes lokalt, men som likevel påvirker utviklingen. Noen steder greier å skape mer vekst enn de strukturelle forholdene tilsier. Det å skape ekstra vekst er et tegn på at stedet har vært attraktivt. Gjennom å bruke attraktivitetsmodellen kan vi måle om stedene har vært attraktive for næringsliv og bosetting.

Modellen gir også grunnlag for å lage scenarier for framtidig utvikling på steder når det gjelder antall arbeidsplasser og befolkning. I løpet av det siste året er scenariomodellen videreutviklet slik at scenariene også viser utviklingen i antall innbyggere på ulike alderstrinn.

For å utvikle gode modeller for regional utvikling, er det svært viktig å teste ut modellene gjennom å utarbeide lokale og regionale analyser som det er gjort i denne rapporten. Gjennom å anvende modellen gjennom mange slike rapporter for kommuner, regioner og fylker, får vi testet ut modellen i nær dialog med dem som driver med regional utvikling i praksis.

Bø, 1. november 2017

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	6
Rapportens oppbygging	7
1. Arbeidsplasser	9
1.1 Hovedtrekk i utviklingen i Norge	9
1.2 Strukturell utvikling i Norge	9
1.3 Arbeidsplassutvikling i Sarpsborg	10
1.4 Den relative arbeidsplassutviklingen	10
1.5 Arbeidsplassutvikling i bransjer og sektorer	11
1.6 Næringsstruktur	12
1.7 Drivkrefter for næringsvekst.....	13
1.8 Næringsattraktivitet	14
1.9 Næringsattraktivitet utvikling	15
1.10 Næringsattraktivitet for ulike næringstyper	16
1.11 Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon.....	17
1.11.1 Inn og utpendling	17
1.11.2 Arbeidsmarkedsintegrasjon	17
1.11.3 Utpending.....	18
1.11.4 Innpending	18
2. Befolkningsutvikling	19
2.1 Utviklingen i Norge	19
2.2 Utviklingen i Sarpsborg	20
2.3 Befolkningsutviklingen dekomponert	21
2.4 Drivkrefter for flytting.....	22
2.5 Bostedsattraktivitet.....	23
2.6 Bostedsattraktivitet utvikling.....	24
2.7 Boligbygging	25
2.7.1 Utvikling i boligbygging	25
2.7.2 Boligbygging i kommunene	25

3. Samlet attraktivitet	26
3.1.1 Samlet attraktivitet i kommunene	27
3.1.2 Utvikling i samlet attraktivitet	27
4. Scenarier	28
4.1 Innvandringen til Norge	28
4.2 Fruktbarheten i Norge	28
4.3 Strukturell utvikling i bransjer og sektorer i Norge	29
4.4 Framtidig attraktivitet for Sarpsborg	30
4.5 Fire scenarier for Sarpsborg	31
4.6 Scenarier for befolkningsutvikling	32
4.7 Antall skolebarn	33
4.8 Forsørgerbyrden	33
4.9 Scenarier for arbeidsplassvekst	34
5. Næringslivsindeksen	35
5.1 Verdiskaping og produktivitet	36
5.1.1 Verdiskaping i Sarpsborg	36
5.1.2 Produktivitet i Sarpsborg	36
5.1.3 Bransjejustert produktivitet	37
5.2 Lønnsomhet	38
5.2.1 Andel lønnsomme foretak	38
5.2.2 Andel foretak med positiv egenkapital	38
5.2.3 Lønnsomhetsindeksen	39
5.3 Nyetableringer	40
5.3.1 Etableringsfrekvensen	40
5.3.2 Vekst i antall foretak	40
5.3.3 Etableringsindeksen	41
5.4 Næringslivets størrelse	42
5.5 Næringslivsindeksen	43

Sammendrag

Antall arbeidsplasser i Sarpsborg økte i 2016. Det ble vekst i antall arbeidsplasser både i næringslivet og i offentlig sektor. Veksten i antall arbeidsplasser i Sarpsborg var sterkere enn resten av landet både i privat og offentlig sektor. Det er andre år på rad at Sarpsborg har bedre arbeidsplassutvikling i næringslivet enn i resten av landet. Noe av årsaken er at bransjestrukturen i Sarpsborg har gått fra å være lite gunstig til å bli gunstig etter oljekrisen. Det er bedre tider for de bransjene som Sarpsborg har mye av. Men selv om vi korrigerer for disse bedre strukturelle betingelsene, er veksten i antall arbeidsplasser i Sarpsborg høyere enn forventet. Det viser at Sarpsborg har vært attraktiv for næringsliv for andre år på rad.

Utviklingen i næringslivet er også beskrevet og analysert med andre indikatorer enn arbeidsplassutvikling. Verdiskapingen i næringslivet i Sarpsborg har økt de siste årene. Verdiskapingen i næringslivet i Sarpsborg har utviklet seg sterkere enn i resten av landet i 2016. Produktiviteten (verdiskaping per ansatt) i næringslivet i Sarpsborg har også økt mer enn i næringslivet i resten av landet det siste året. Lønnsomheten i næringslivet i Sarpsborg er litt bedre enn middels, men har vært bedre tidligere. Nyetableringsaktiviteten i Sarpsborg har vært god tidligere, men har blitt svakere og nærmer seg middels. På den samlede næringslivsindeksen skårer næringslivet i Sarpsborg fremdeles over middels i forhold til andre kommuner i landet og ble rangert som nummer 115 av 426 kommuner i 2016. Det er en nedgang fra 2015, da Sarpsborg ble rangert som nummer 54. Lyspunktene er altså at utviklingen i arbeidsplassvekst, verdiskaping og produktivitet er god.

Folketallet i Sarpsborg har fortsatt å øke, men veksten i folketallet de siste fem årene har vært svakere enn i resten av Østfold og svakere enn gjennomsnittet for landet. Den relativt gode arbeidsplassutviklingen i Sarpsborg har ikke gitt mer innflytting, men heller mer innpendling. Det tyder på at Sarpsborg ikke har vært en attraktiv bostedskommune. Årsaken kan være at det har vært lite boligbygging. Det har blitt bygget svært få nye boliger i forhold til folketallet i Sarpsborg de siste fem årene.

I rapporten er det også vist ulike scenarier for utvikling i befolkning og arbeidsplasser fram til 2030. Vekstutsiktene for Norge har blitt vesentlig svekket de siste årene. Befolkningsveksten i Norge har blitt svakere på grunn av fallende innvandring og lavere fruktbarhet. Det vil påvirke veksten negativt i alle kommuner de neste årene. De strukturelle betingelsene for vekst har derfor blitt svakere enn tidligere. Sarpsborg kan i stor grad påvirke egen vekst gjennom å bli mer attraktiv for næringsliv og bosetting. Dersom Sarpsborg greier å oppnå høy attraktivitet, er det mulig å få en fortsatt høy befolkningsvekst. Med høy næringsattraktivitet kan også veksten i antall arbeidsplasser bli høy. Men siden vekstutsiktene på nasjonalt nivå er mye lavere enn tidligere, er det også mulig at Sarpsborg kan få fallende folketall, dersom attraktiviteten blir lav. En kan altså ikke lenger ta befolkningsvekst for gitt. Utfordringene for Sarpsborg er å opprettholde den positive næringsattraktiviteten fra de siste to årene, samtidig med å skape en positiv bostedsattraktivitet. For å skape høyere bostedsattraktivitet er det nødvendig å få økt boligbyggingen.

Rapportens oppbygging

Denne rapporten har fem kapitler.

Det første kapitlet handler om *arbeidsplassutviklingen*. Først beskriver vi utviklingen i antall arbeidsplasser i sektorer og bransjer. Deretter analyserer vi hva som har vært de viktigste strukturelle drivkreftene for arbeidsplassutviklingen i næringslivet. Vi ser da spesielt på den nasjonale veksten, næringsstrukturen på stedet og effekten av befolkningsendringene på stedet. Summen av disse tre strukturelle drivkreftene vil bestemme hva som er forventet vekst. Eller sagt på en annen måte: hvor mye næringslivet *burde* ha vokst. Steder hvor næringslivet har en sterkere vekst enn forventet har vært attraktive for næringsliv. I kapitlet om arbeidsplasser viser vi også utviklingen i pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon.

Det andre kapitlet tar for seg *befolkningsutviklingen*. Det fokuseres spesielt på flyttetallene og hvordan nettoflyttingen har vært i forhold til andre deler av landet. Nettoflyttingen analyseres for å avdekke hvordan arbeidsplassutviklingen og strukturelle forhold har påvirket flyttetallene. På samme måte som for arbeidsplassutviklingen, kan vi modellere hva som har vært forventet nettoflytting. Bostedsattraktiviteten måles som avvik mellom faktisk og forventet nettoflytting. Steder som har høyere nettoflytting enn arbeidsplassveksten og strukturelle betingelser tilsier er attraktive som bosted.

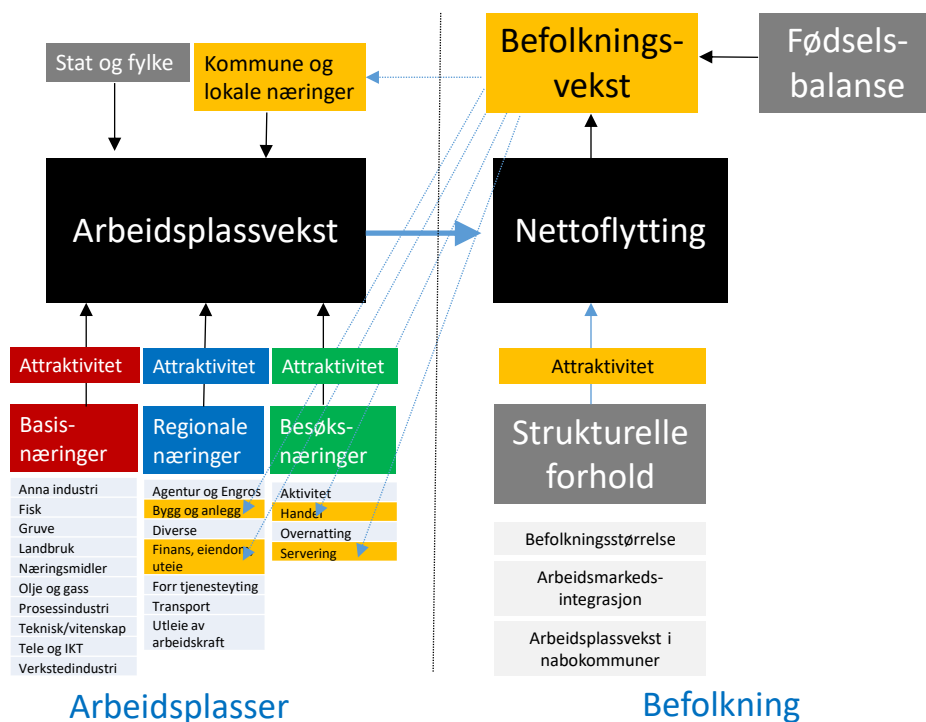
I det tredje kapitlet oppsummerer vi attraktivitetsanalysene og viser hvordan næringsattraktiviteten og bostedsattraktiviteten har spilt sammen og påvirket veksten i kommunen. Næringsattraktiviteten og bostedsattraktiviteten danner i fellesskap det vi kaller *samlet attraktivitet*. Vi ser også på hvordan den faktiske utviklingen er skapt gjennom en kombinasjonen av samlet attraktivitet og de samlede strukturelle forutsetningene.

I det fjerde kapitlet bruker vi attraktivitetsmodellen for å vise ulike *scenarier* for vekst fram til 2030. Scenariene er bygget rundt to alternativer for nasjonal innvandring og fruktbarhet. Ett alternativ er at befolkningsveksten blir som i Statistisk sentralbyrås framskrivning, hovedalternativet. Siden det kan se ut til at befolkningsveksten i Norge blir langt lavere enn dette, har vi laget scenarier med lavere nasjonal vekst. For begge alternativene for nasjonal vekst har vi laget ulike scenarier alt etter hvor høy attraktivitet det lykkes å skape på stedet.

Det femte og siste kapitlet omhandler nyetableringer, lønnsomhet, verdiskaping og produktivitet i næringslivet. Disse indikatorene kombineres i en *næringslivsindeks*, som gir et mål på hvordan næringslivet presterer. Det er dermed to hovedindikatorer for næringsutvikling: næringsattraktiviteten og næringslivsindeksen. Næringsattraktiviteten er fokusert på arbeidsplassutviklingen i næringslivet og hvordan denne påvirker demografien og samfunnsutviklingen. Det er altså de rent samfunnsmessige resultatene av næringsutviklingen. Næringslivsindeksen fokuserer på bedriftenes resultater og er ment å måle næringsutviklingen på næringslivets premisser.

Attraktivitetsmodellen

I rapporten bruker vi attraktivitetsmodellen for å analysere utviklingen i antall arbeidsplasser og antall innbyggere. Modellen brukes også for å lage scenarier for utviklingen fram til 2030. Telemarksforskning har utviklet denne modellen trinn for trinn i løpet av mange år.

Figur 1: Skisse av attraktivitetsmodellen.

I figuren over har vi skissert hvordan attraktivitetsmodellen er bygget opp. Modellen forklarer utviklingen av antall arbeidsplasser og innbyggere på et sted. Den gjensidige sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting står sentralt i modellen. Arbeidsplassvekst påvirker nettoflyttingen til steder positivt, samtidig som at befolkningsveksten påvirker arbeidsplassveksten i visse sektorer og bransjer. Styrken med å analysere utviklingen gjennom en slik modell, er at vi kan beregne hva som er «normal», eller forventet, utvikling på et sted. Ulike steder har forskjellige strukturelle betingelser for vekst, noe som modellen tar høyde for. De fleste steder ønsker å påvirke veksten positivt gjennom å føre en lokal eller regional politikk som virker stimulerende. Dersom en slik politikk lykkes, vil stedet oppnå sterkere vekst enn forventet ut fra sine betingelser. Steder som oppnår sterkere vekst enn forventet er attraktive, enten attraktive for næringsliv eller attraktive som bosted.

1. Arbeidsplasser

I dette kapitlet beskriver og analyser vi utviklingen i arbeidsplasser. Datagrunnlaget er fra SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk. Analysene konsentrerer seg om utviklingen i næringslivet.

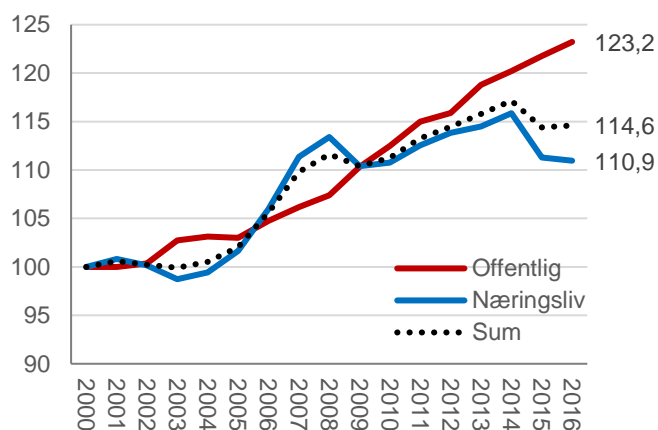
1.1 Hovedtrekk i utviklingen i Norge

Antall arbeidsplasser i Norge økte med 0,2 prosent i 2016. Antall arbeidsplasser i det offentlige økte med 9 870. På slutten av 2016 var det 23,2 prosent flere arbeidsplasser i offentlig sektor i Norge enn det var i 2000. Antall arbeidsplasser i næringslivet sank med 5 671 i 2016. I figur 2 ser vi at det var en sterk nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet i 2015, men denne nedgangen skyldes at SSB la om metoden for telling. I realiteten var det omtrent samme antall arbeidsplasser i næringslivet i 2015 som i 2014.

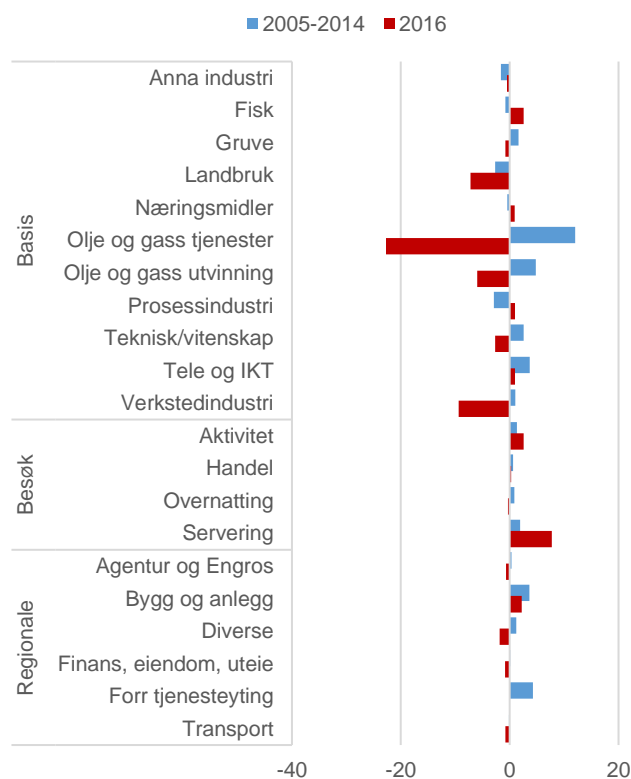
Det er et stadig større sprik mellom utviklingen i antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor. Offentlig sektor vokser jevnt og sterkt mens det nå er nedgang i privat sektor. Veksten i offentlig sektor har vært mulig som følge av stadig større bruk av oljefondet, men er neppe bærekraftig på lang sikt. Enten må det bli vekst i næringslivet igjen, eller så må veksten i offentlig sektor begrenses.

1.2 Strukturell utvikling i Norge

I figur 3 ser vi vekstraten i 2016 sammenliknet med vekstraten i årene 2005-2014. Den strukturelle utviklingen har blitt helt annerledes etter oljekrisen. Oljenæringer har gått fra vekst til nedgang. Næringer som fisk (fiske og havbruk), prosessindustri og næringsmiddelindustri har gått fra nedgang til vekst. Samtidig har også besøksnæringer som servering og aktiviteter fått sterk vekst i 2016. Som vi skal se senere i denne rapporten gir det helt nye regionale vekstmønstre i Norge.

Figur 2: Utvikling i antall arbeidsplasser i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 3: Årlig vekstrate i perioden 2005-2014 sammenliknet med vekstraten i 2016 i ulike bransjer.

1.3 Arbeidsplassutvikling i Sarpsborg

Antall arbeidsplasser i Sarpsborg økte i 2016. Antall arbeidsplasser steg i både næringslivet og det offentlige.

Det store hoppet i antall arbeidsplasser i det offentlige i 2015 kom av flyttingen av sykehuset fra Fredrikstad til Sarpsborg. Det var en nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet fra 2014 til 2015, men denne nedgangen skyldes en endring i tellemetoden til SSB og var ikke reell.

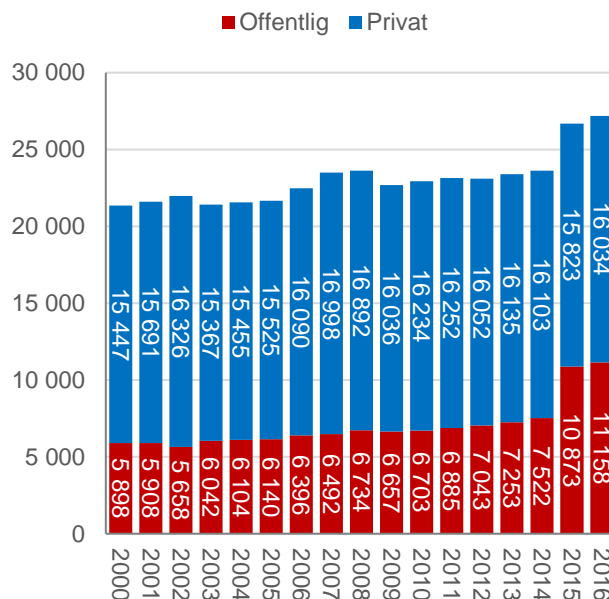
1.4 Den relative arbeidsplassutviklingen

Det er interessant å måle utviklingen av antall arbeidsplasser i Sarpsborg opp mot utviklingen i resten av landet. I figur 5 har vi først indeksert utviklingen slik at nivået i 2000=100. Deretter har vi sett på indeksens utvikling i forhold til indeksen for Norge. En indeksverdi på 100 betyr at utviklingen er den samme som i landet.

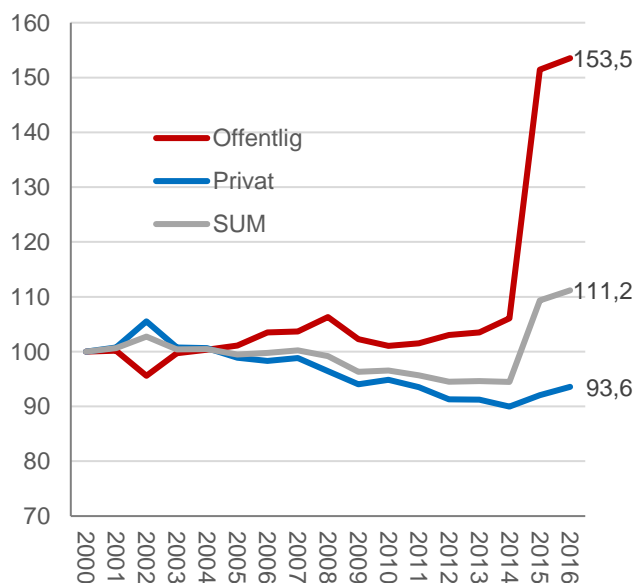
Sarpsborg hadde en dårlig periode mellom 2002 og 2014. I løpet av disse årene var utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet vesentlig svakere enn i resten av landet. Etter 2014 har utviklingen i antall arbeidsplasser i Sarpsborg blitt bedre enn utviklingen på landsbasis.

Antall offentlige arbeidsplasser gikk sterkt opp i 2015, etter flyttingen av sykehuset til Sarpsborg. I 2016 var det litt sterkere vekst i antall offentlige arbeidsplasser i Sarpsborg enn i resten av landet.

Arbeidsplassutviklingen i Sarpsborg har altså vært ganske god de siste årene.

Figur 4: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Sarpsborg.

Figur 5: Utvikling i antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor, indeksert og vektet mot den nasjonale indeksen. Nivå i 2000=100.

1.5 Arbeidsplassutvikling i bransjer og sektorer

I tabellen ser vi hvordan antall arbeidsplasser har utviklet seg i ulike bransjer og sektorer siden 2000. I den siste kolonnen viser vi endringen i 2016.

Tabell 1: Antall arbeidsplasser i ulike bransjer og sektorer i Sarpsborg samt endring siste år.

Bransje	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Vekst
Anna industri	830	347	231	215	254	228	222	233	213	-20
Fisk	8	8	7	7	7	11	8	7	7	0
Gruve	33	34	12	43	36	33	30	27	23	-4
Landbruk	339	285	255	218	237	229	210	202	182	-20
Næringsmidler	964	789	834	855	843	847	812	713	696	-17
Olje- og gasstjenester	0	0	0	0	0	0	0	2	1	-1
Olje- og gassutvinning	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Prosessindustri	2 480	1 951	1 488	1 420	1 372	1 329	1 346	1 328	1 348	20
Teknisk/vitenskap	135	183	251	255	279	307	321	351	379	28
Tele og IKT	168	208	240	199	322	343	415	450	433	-17
Verkstedindustri	871	623	646	617	585	551	484	411	423	12
SUM basis	5 828	4 428	3 964	3 829	3 935	3 878	3 848	3 724	3 705	-19
Aktivitet	338	476	516	544	539	521	592	592	605	13
Handel	2 657	2 747	2 664	2 584	2 472	2 454	2 483	2 451	2 439	-12
Overnatting	155	147	171	178	167	169	177	168	157	-11
Servering	350	364	402	443	423	442	465	424	400	-24
Sum besøk	3 500	3 734	3 753	3 749	3 601	3 586	3 717	3 635	3 601	-34
Agentur og Engros	852	789	897	914	871	895	911	905	940	35
Bygg og anlegg	1 484	2 259	2 331	2 469	2 535	2 717	2 738	2 840	2 666	-174
Diverse	756	886	1 016	759	789	791	786	800	821	21
Finans, eiendom, utleie	455	732	582	569	606	624	620	589	551	-38
Forretningstjenester	587	792	1 136	1 411	1 323	1 303	1 101	1 173	1 050	-123
Transport	1 416	1 007	1 084	1 074	1 002	892	907	848	952	104
Utleie av arbeidskraft	61	93	286	266	215	188	162	134	545	411
SUM regionale	5 611	6 558	7 332	7 462	7 341	7 410	7 225	7 289	7 525	236
Lokale næringer	508	805	1 185	1 212	1 175	1 261	1 313	1 175	1 203	28
SUM Privat	15 447	15 525	16 234	16 252	16 052	16 135	16 103	15 823	16 034	211
Fylke	1 441	886	968	951	998	997	999	954	981	27
Stat	849	1 296	1 393	1 396	1 455	1 635	1 738	5 360	5 502	142
Kommune	3 608	3 958	4 342	4 538	4 590	4 621	4 785	4 559	4 675	116
SUM offentlig	5 898	6 140	6 703	6 885	7 043	7 253	7 522	10 873	11 158	285
SUM arbeidsplasser	21 345	21 665	22 937	23 137	23 095	23 388	23 625	26 696	27 192	496

I basisnæringene ble det til sammen en nedgang på 19 arbeidsplasser i 2016. Basisnæringene har hatt sterk nedgang i Sarpsborg siden 2000. Nå kan det se ut til at nedgangen har stoppet opp. Besøksnæringene fikk en nedgang på 34 arbeidsplasser. Besøksnæringene er i vekst i Norge, slik at nedgangen i Sarpsborg er et svakhetstegn. I de regionale næringene var det en vekst på 236 arbeidsplasser. Det var hovedsakelig utleie av arbeidskraft og transport som sto for veksten. Det var nedgang i bransjer som bygg og anlegg og forretningstjenester.

I det offentlige ble det vekst i både kommunal, statlig og fylkeskommunal sektor.

I sum ble det 496 nye arbeidsplasser i Sarpsborg i 2016.

1.6 Næringsstruktur

Hvilke bransjer har Sarpsborg mye av?

I figur 6 ser vi lokaliseringkvotientene til de forskjellige bransjene. Lokaliseringkvotienten er andelen som bransjen har av samlet sysselsetting i Sarpsborg dividert på bransjens andel i Norge. Hvis tallet er over 1, betyr det at det er relativt mye av denne bransjen i Sarpsborg.

Av basisnæringene er det mye prosessindustri og næringsmiddelindustri i Sarpsborg.

Sarpsborg har nær gjennomsnittlige andeler innen besøksnæringene, men forholdsvis lite av overnatting.

I de regionale næringene er det mye av bransjer som bygg og anlegg og utleie av arbeidskraft.

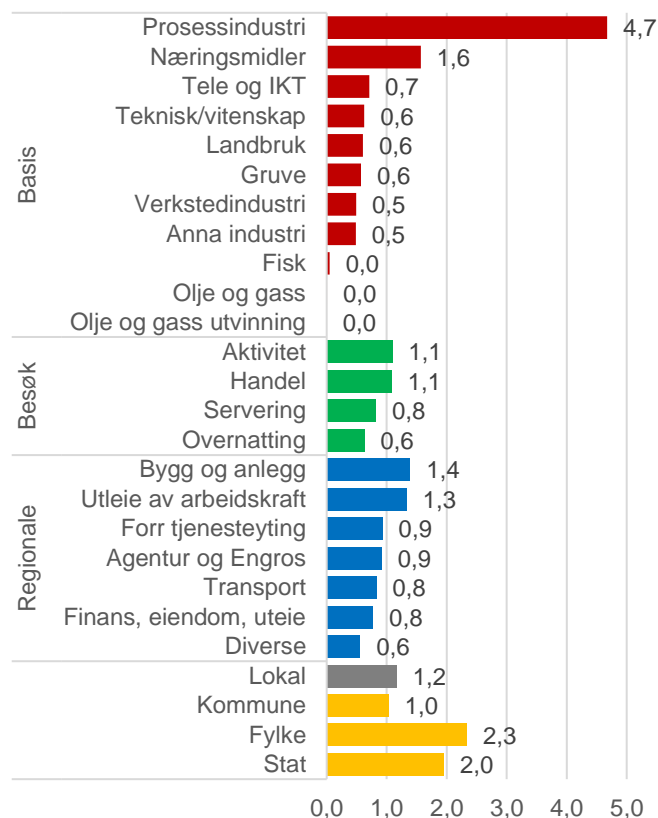
Sarpsborg har mange arbeidsplasser i offentlig sektor. Andelen statlige og fylkeskommunale arbeidsplasser er mer enn dobbelt så stor som gjennomsnittet for landet.

Hvordan næringslivet fordeler seg på de ulike bransjene betyr mye for veksten. Det skal vi analysere senere i denne rapporten.

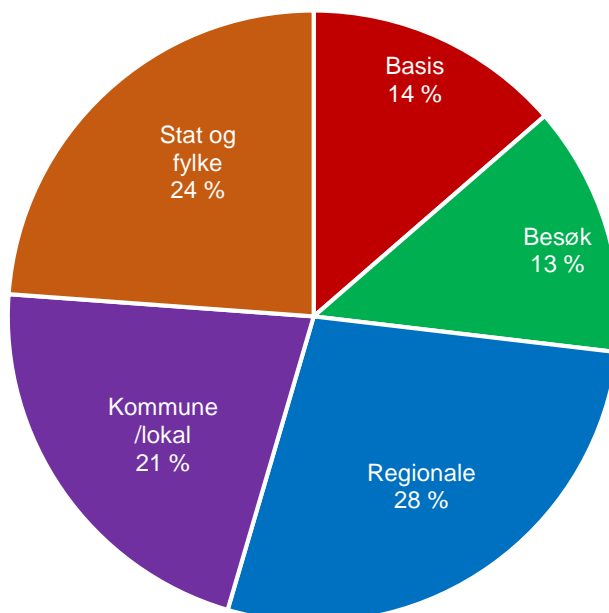
I figur 7 ser vi hvordan de sysselsatte i Sarpsborg fordeler seg.

Antall arbeidsplasser i næringslivet i Sarpsborg tilsvarer til sammen omtrent 55 prosent av arbeidsplassene.

Det er netto innpendling til Sarpsborg, tilsvarende 10 prosent av sysselsettingen (netto). Dette er en ny situasjon etter flyttingen av sykehuset. For tre år siden var det underskudd av arbeidsplasser i Sarpsborg.

Figur 6: Lokaliseringkvotienter for ulike bransjer i Sarpsborg i 2016.

Figur 7: Fordelingen av arbeidsplasser i Sarpsborg i 2016 på bransjer og sektorer og netto utpendling.

1.7 Drivkrefter for næringsvekst

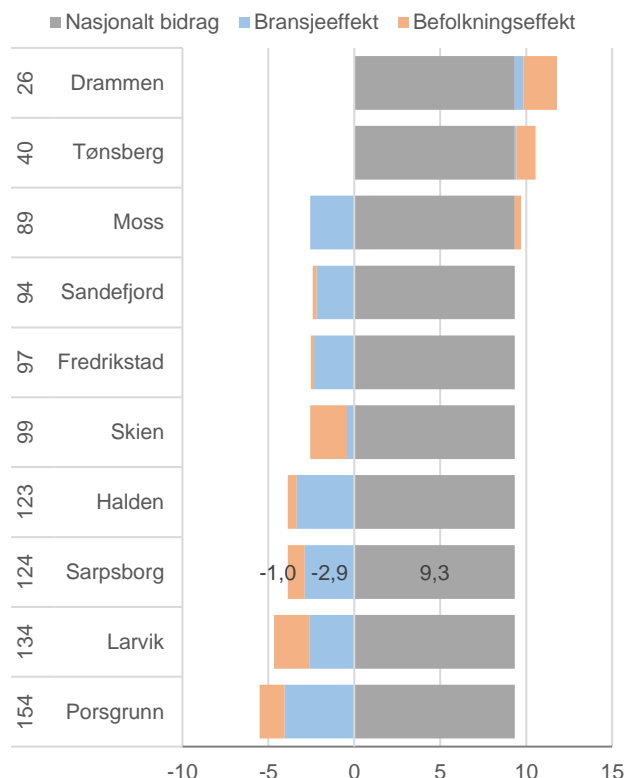
Det er spesielt to forhold som betyr mye for arbeidsplassveksten i næringslivet. Det første er bransjesammensetningen på stedet. Hvis det er en høy andel av arbeidsplasser i vekstbransjer, vil det normalt føre til vekst. Denne *bransjeeffekten* kan vi beregne. For det andre har befolkningsveksten en direkte effekt på veksten i noen bransjer, som handel, servering, lokale næringer, bygg og anlegg og eiendom. Denne befolkningseffekten kan vi beregne.

I de to figurene til høyre har vi beregnet bransje- og befolkningseffekten for Sarpsborg og ni sammenliknbare byer for de ti siste årene. I den øverste figuren er det de første åtte årene som er vist, i den nederste de to siste. Oljekrisen som kom i slutten av 2014 har fått stor betydning for de strukturelle drivkreftene for vekst. I Norge har Rogaland hatt den mest negative bransjeeffekten de siste to årene.

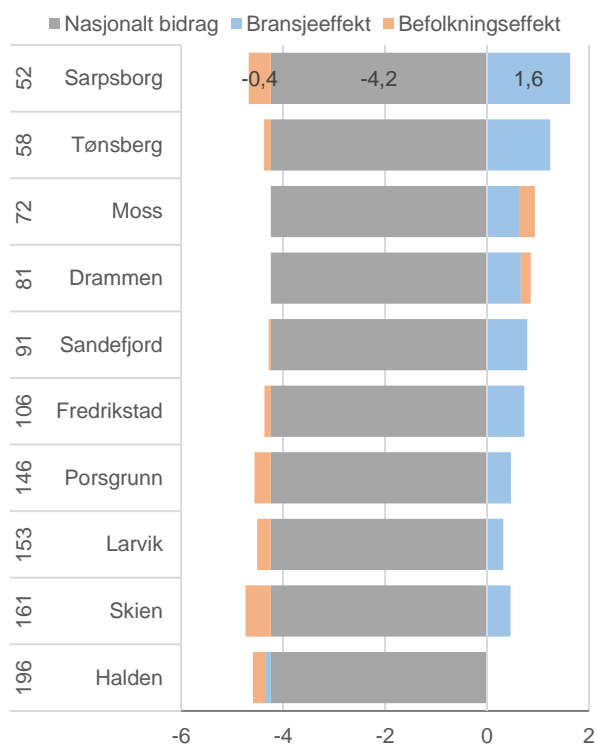
Fram til 2014 var bare Drammen og Tønsberg som hadde en bransjestruktur som tilsa bedre vekst enn landsgjennomsnittet. Sarpsborg hadde en bransjestruktur som tilsa en vekst på 2,9 prosentpoeng under gjennomsnittet. Norsk økonomi var i sterk vekst i denne perioden, slik at gjennomsnittlig vekst var 9,3 prosent. Sarpsborg hadde en befolkningsvekst som var under landsgjennomsnittet og hadde derfor en negativ befolkningseffekt på 1,0 prosent. Forventet vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i Sarpsborg i denne perioden var dermed 5,4 prosent.

I den nederste figuren ser vi bransje- og befolkningseffekten for de siste to årene. Kommuner med mye oljenæringer fikk nå en sterkt negativ bransjeeffekt. Nå har ni av byene en fordelaktig bransjestruktur.

Den nasjonale veksten er nå snudd til en nedgang på gjennomsnittlig 4,2 prosent. Sarpsborg sin bransjestruktur er nå fordelaktig tilsvarende en ekstra vekst på 1,6 prosentpoeng. Befolkningseffekten er fremdeles negativ i Sarpsborg ettersom befolkningsveksten fremdeles er under gjennomsnittet. Forventet utvikling i antall arbeidsplasser i næringslivet i Sarpsborg i denne perioden er altså -3,0 prosent.

Figur 8: Forventet vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i perioden 2007-2014. Nummeret til venstre for navnet angir rangering med hensyn til forventet vekst blant de 426 kommunene i landet.

Figur 9: Forventet relativ vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i perioden 2015-2016. Nummeret til venstre for navnet angir rangering med hensyn til forventet vekst blant de 426 kommunene i landet.

1.8 Næringsattraktivitet

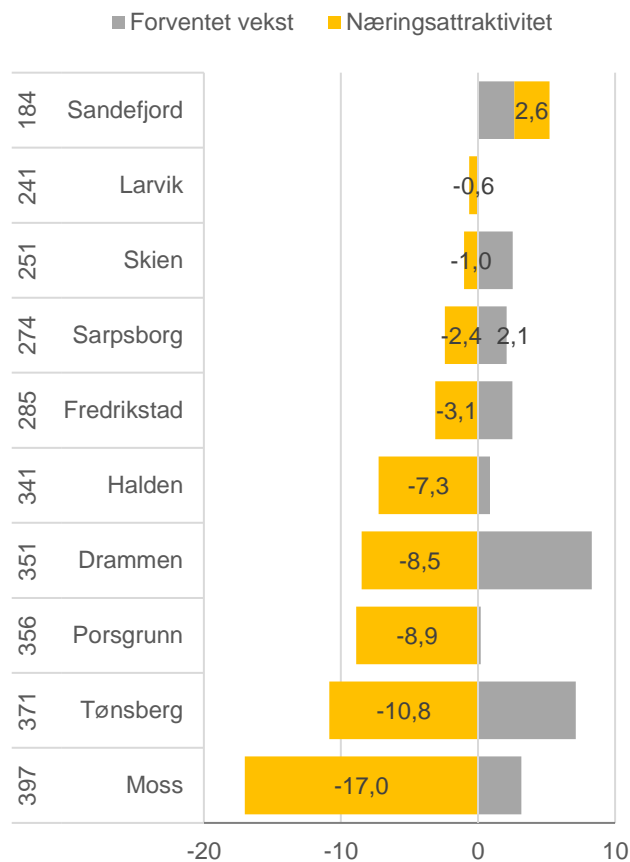
Kommuner som er attraktive for næringsliv har bedre vekst i antall arbeidsplasser enn forventet ut fra de strukturelle betingelsene. De strukturelle betingelsene er en kombinasjon av bransjestrukturen og befolkningseffekten. Næringsattraktivitet er derfor definert som differansen mellom faktisk og forventet vekst.

I figur 10 ser vi hvordan veksten i antall arbeidsplasser har vært i næringslivet i Sarpsborg og ni sammenlignbare byer.

Sandefjord var en eneste av disse ti byene som fikk sterkere vekst i næringslivet enn forventet, og dermed den eneste som var attraktiv for næringsliv i de ti siste årene.

Drammen og Tønsberg hadde de beste betingelsene for vekst, men i begge disse byene ble det i stedet nedgang. I Sarpsborg var det forventet at arbeidsplassveksten i næringslivet skulle bli 2,1 prosent. Antall arbeidsplasser i næringslivet i Sarpsborg sank imidlertid med 0,3 prosent. Dermed ble veksten 2,4 prosentpoeng under forventet verdi. Sarpsborg har ikke vært attraktiv for næringslivet de siste ti årene.

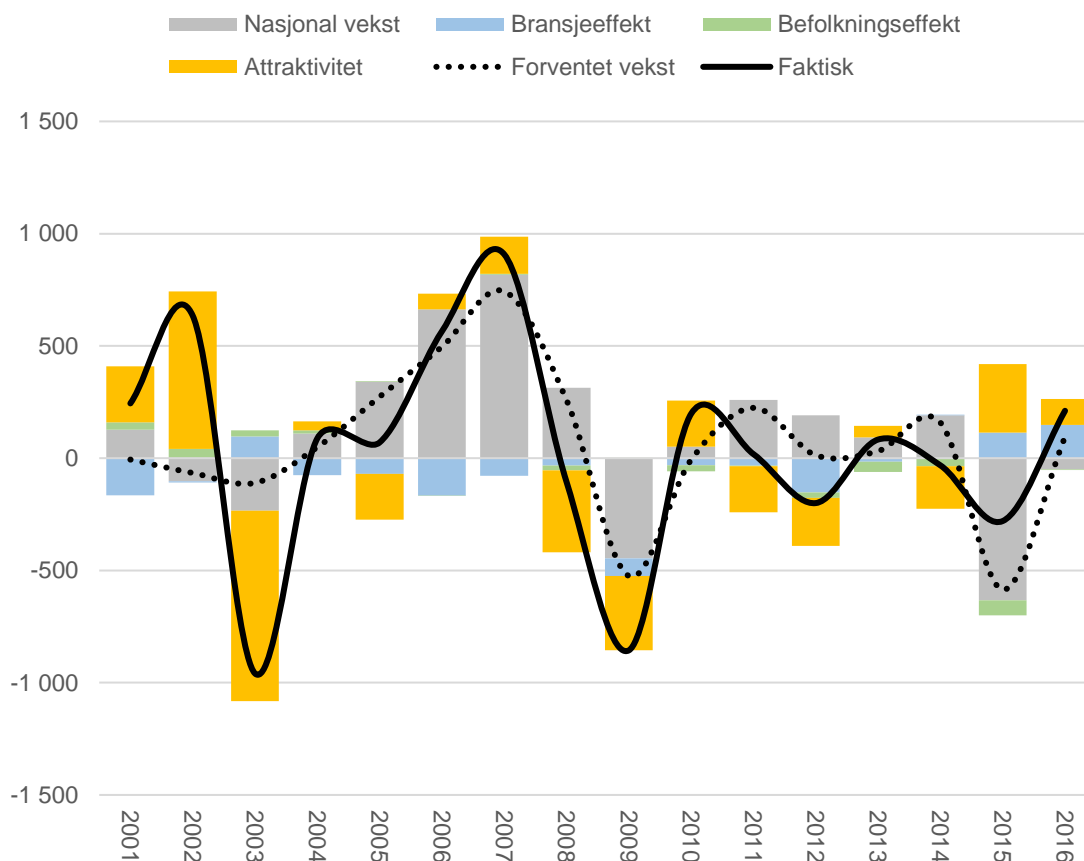
På neste side skal vi se hvordan næringsattraktiviteten i Sarpsborg har utviklet seg år for år.

Figur 10: Forventet vekst og næringsattraktivitet i Sarpsborg og sammenligningsbyene i perioden 2007-2016. Summen av de to søylene er den faktiske arbeidsplassveksten i kommunen. Nummeret til venstre for navnet angir rangering med hensyn til næringsattraktivitet blant de 426 kommunene i landet.

1.9 Næringsattraktivitet utvikling

I figuren under har vi oppsummert arbeidsplassutviklingen i næringslivet i Sarpsborg år for år fra 2003 til 2016.

Figur 11: Faktisk og forventet vekst i næringslivet, drivkrefter for vekst og næringsattraktivitet.

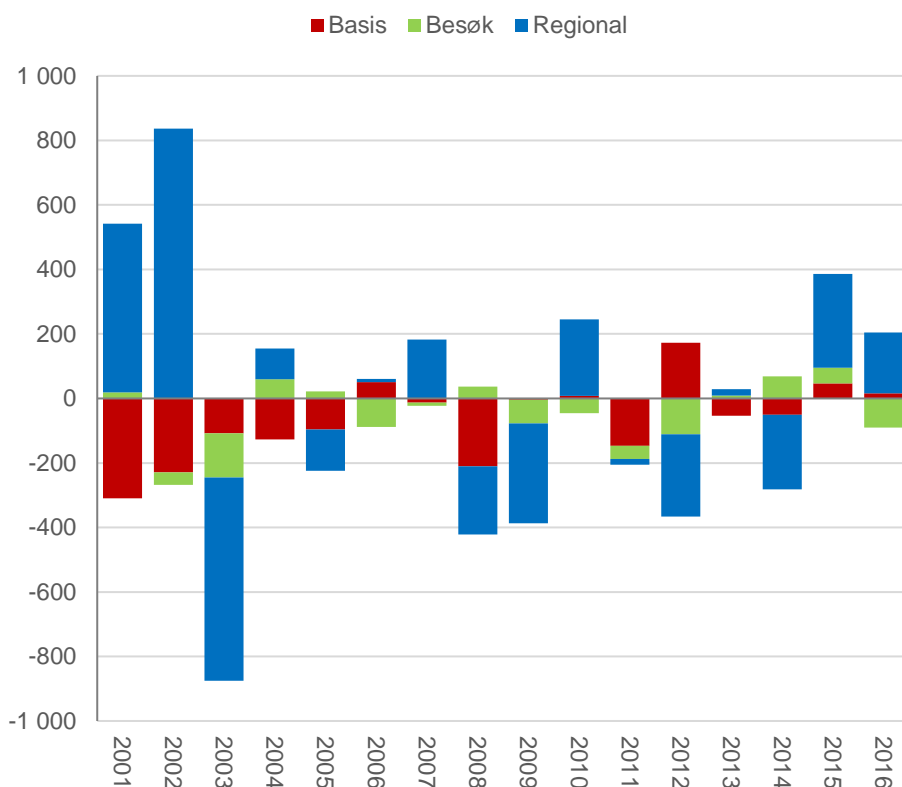
Figuren viser hvordan den nasjonale veksten (konjunkturerne) har påvirket veksten i Sarpsborg. I årene 2006-2008 var det høykonjunktur, i 2009 kom finanskrisen, og etter 2014 har det igjen blitt nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet i Norge. De blå søylene viser hva bransjesammensetningen i Sarpsborg har betydd for veksten. I de fleste perioder har bransjesammensetningen vært ugunstig og bidratt negativt. I 2015 og 2016 har bransjestrukturen blitt positiv. De grønne søylene viser befolkningseffekten. Sarpsborg har i de siste årene hatt befolkningsvekst under gjennomsnittet i Norge. Summen av disse tre forholdene er til sammen den forventede veksten, som er vist med den prikkede linjen.

Den faktiske veksten er vist med den svarte streken. Differansen mellom faktisk og forventet vekst er et mål for næringsattraktiviteten som er vist med de gule søylene.

Næringsattraktiviteten i Sarpsborg har vekslet mellom negative og positive verdier. I sum har næringsattraktiviteten vært negativ de ti siste årene. Men i 2015 og 2016 har Sarpsborg hatt positiv næringsattraktivitet. Den positive næringsattraktiviteten de siste to årene har gitt en ekstra vekst på 422 arbeidsplasser.

1.10 Næringsattraktivitet for ulike næringstyper

På forrige side så vi hvordan næringsattraktiviteten i Sarpsborg har utviklet seg siden 2000. Det er interessant å se om det er spesielle deler av næringslivet som har påvirket næringsattraktiviteten. I figuren under har vi splittet næringsattraktiviteten i Sarpsborg på de tre næringstypene: basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer. Det er de gule søylene i figur 11 som nå er vist i figur 12, men oppsplittet i de tre næringstypene.

Figur 12: Næringsattraktiviteten i Sarpsborg fordelt på tre næringstyper.

Basisnæringene gikk dårlig i Sarpsborg fram til 2011. I de fire siste årene har basisnæringene utviklet seg omtrent som forventet. Besøksnæringene har også hatt negativ attraktivitet de fleste årene. Besøksnæringene utviklet seg positivt i 2014 og 2015, men i 2016 ble det igjen negativ besøksattraktivitet.

Den positive næringsattraktiviteten i Sarpsborg de siste to årene skyldes at de regionale næringene har vokst mer enn forventet. En god del av denne ekstra veksten har kommet i bransjen utleie av arbeidskraft.

1.11 Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Vi skal beskrive pendlingsmønsteret i Sarpsborg på de neste to sidene. Pendlingsmønsteret forteller hvordan arbeidsmarkedet i Sarpsborg henger sammen med de omkringliggende kommunene.

1.11.1 Inn og utpendling

Det har vært en sterk økning i antall personer som pendler inn til kommunen. Antallet innpendlere fikk et hopp i 2015 på grunn av sykehusflyttingen, men trenden i innpendlingen har vært sterk økende uansett. Det er nå 12 017 personer som pendler inn til Sarpsborg, mot 5 951 i 2000.

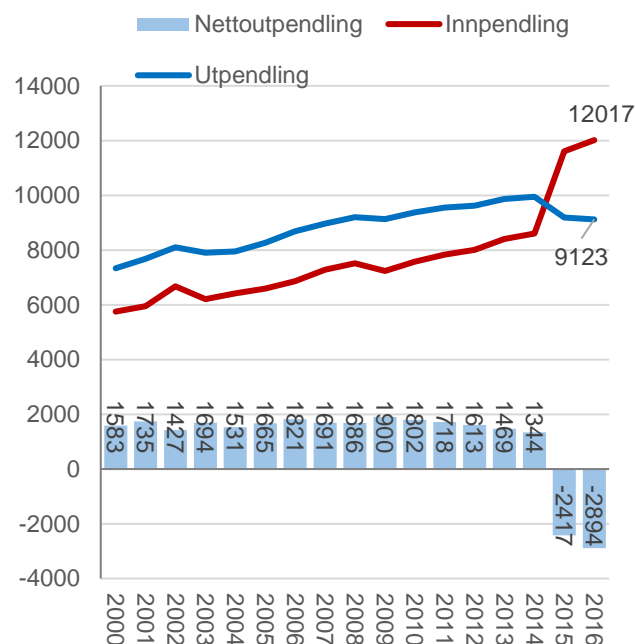
Antallet som pendler ut fra Sarpsborg økte mellom 2000 og 2014, men sank de siste to årene.

Sarpsborg hadde tidligere netto utpendling. Etter sykehusflyttingen har Sarpsborg et overskudd av arbeidsplasser. I 2016 var dette overskuddet på 2 894 arbeidsplasser.

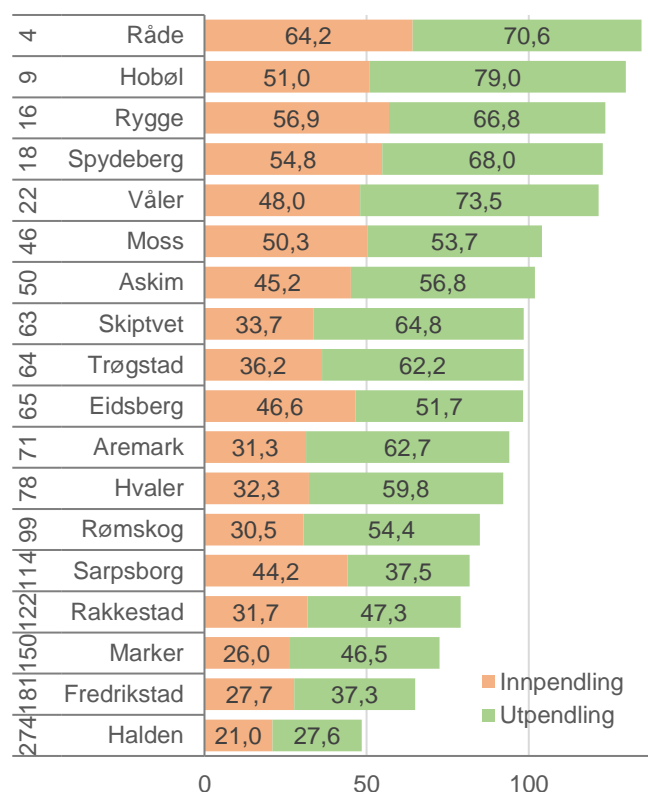
1.11.2 Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjon er et begrep som forteller hvor godt arbeidsmarkedet i en kommune henger sammen med arbeidsmarkedet utenfor kommunen. Vi bruker en indikator som er antall utpendlere i prosent av sysselsettingen pluss antall innpendlere i prosent av antall arbeidsplasser. I figuren til høyre ser vi arbeidsmarkedsintegrasjonen i kommunene i Østfold.

I Sarpsborg pendler 37,5 prosent av de sysselsatte ut av kommunen, mens 44,2 prosent av de som arbeider i Sarpsborg pendler inn. Sarpsborg har femte lavest arbeidsmarkedsintegrasjon av kommunene i Østfold, men likevel langt høyere enn middels av norske kommuner. Arbeidsmarkedsintegrasjonen i Sarpsborg har økt mye de siste årene. Det betyr stadig mer hvordan arbeidsmarkedet i nabokommunene utvikler seg.

Figur 13: Antall personer som pendler ut og inn av Sarpsborg, samt netto utpendling.

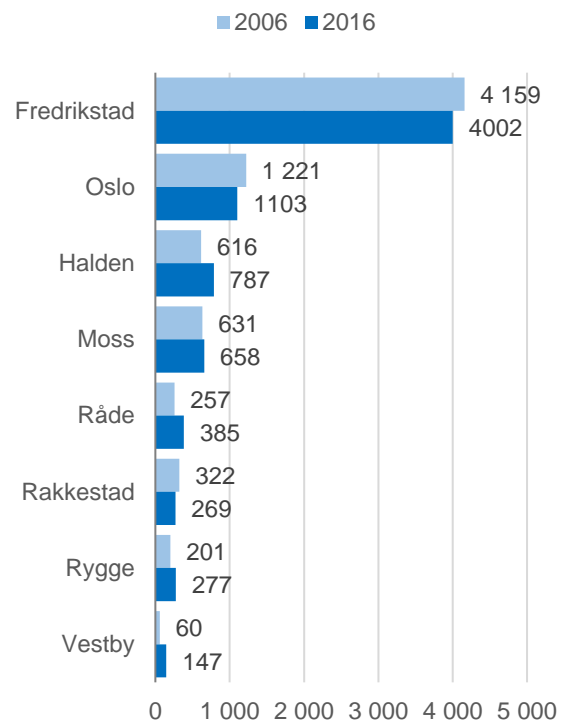

Figur 14: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Østfold i 2016.

1.11.3 Utpendling

Sarpsborg har klart størst pendling til Fredrikstad. Det var 4 159 personer som pendlet fra Sarpsborg til Fredrikstad i 2016. Det er en stor økning fra ti år tilbake, til tross for flyttingen av sykehuset fra Fredrikstad til Sarpsborg med omtrent 3 000 arbeidsplasser.

Det var også en del som pendlet til Oslo, Halden, Moss, Råde, Rakkestad, Rygge og Vestby.

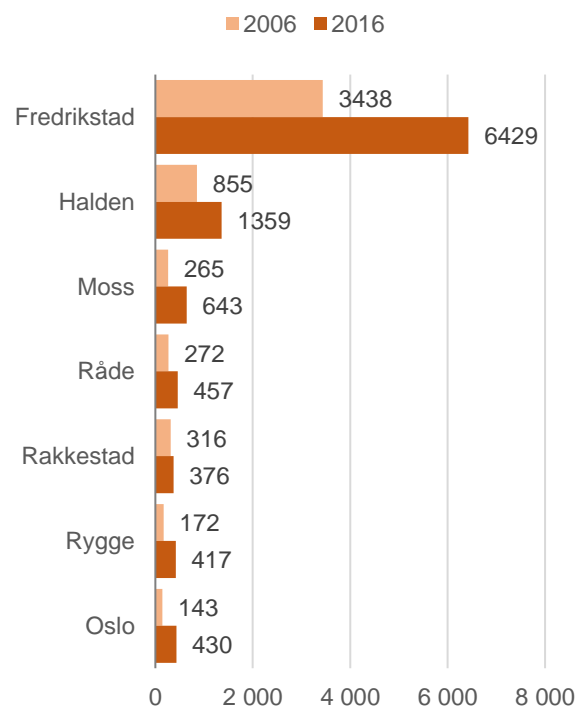

1.11.4 Innpendling

Det er også klart flest innpendlere fra Fredrikstad. Det var 6 429 personer som pendlet inn fra Fredrikstad i 2016. Det er nesten 3000 flere enn for ti år siden og tilsvarer antall arbeidsplasser i sykehuset.

Vi kan se at det har blitt mer innpendling fra alle kommunene. Det viser at arbeidsmarkedet i Sarpsborg blir mer og mer integrert i arbeidsmarkedet i omkringliggende kommuner.

Figur 15: Antall personer som bor i Sarpsborg og pendler til andre kommuner i 2016.

Figur 16: Antall personer som arbeider i Sarpsborg og bor i andre kommuner i 2016.

2. Befolkningsutvikling

I dette kapitlet beskriver og analyser vi befolkningsutviklingen i Sarpsborg. Vi konsentrerer oss spesielt om å beskrive og analysere flyttemønstrene. Alle data vi bruker er hentet fra SSB og analysert med vår attraktivitetsmodell.

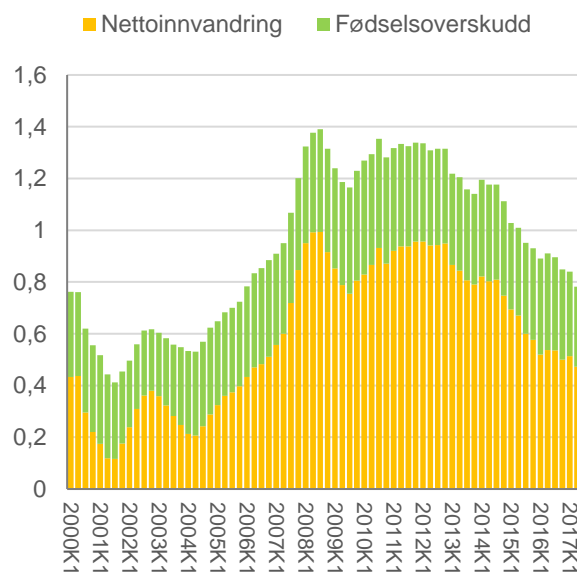
2.1 Utviklingen i Norge

Befolkningsveksten i Norge var over én prosent av folketallet mellom 2007 og 2015. På slutten av 2008 var årsveksten nesten 1,4 prosent. Den sterke veksten kom av høy nettoinnvandring. Det var spesielt arbeidsinnvandringen fra Øst-Europa som økte. Nettoinnvandringen til Norge har hatt en sterkt fallende trend siden 2013. De siste 12 månedene utgjorde nettoinnvandringen litt under 0,5 prosent av folketallet. Fødselsoverskuddet har også blitt lavere. De siste 12 månedene utgjorde fødselsoverskuddet 0,31 prosent av folketallet. Det er det laveste siden 2003. Dermed har befolkningsveksten de siste 12 månedene kommet under 0,8 prosent av folketallet.

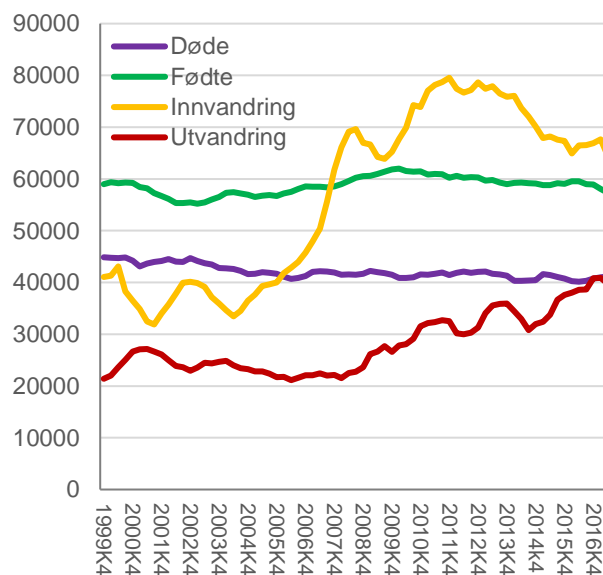
I den nederste figuren ser vi at det har vært en nedgang i innvandring samtidig som det har vært en økning i utvandringen. Det er mange arbeidsinnvandrere fra land som Polen, Sverige og Litauen som returnerer. Nedgangen i innvandring har ikke vært så sterk det siste året. Det skyldes at mange av de som kom til Norge og søkte asyl i 2015 har fått opphold og blitt registrert som innvandrere i 2016 og 2017. Det er få nye asylsøkere i 2017. Derfor er det sannsynlig at innvandringen vil falle det neste året.

Antall fødte har sunket siden 2010. Nedgangen i fødselsoverskuddet skyldes dermed lavere antall fødte. Det er en trend at norske kvinner får færre barn enn tidligere.

Synkende innvandring og fruktbarhet i Norge vil få betydning for befolkningsutviklingen på alle steder. Vi må derfor se befolkningsutviklingen på det enkelte stedet i lys av disse nasjonale trendene.

Figur 17: Prosentvis befolkningsvekst i Norge fra nettoinnvandring og fødselsoverskudd siste 12 måneder målt hvert kvartal.

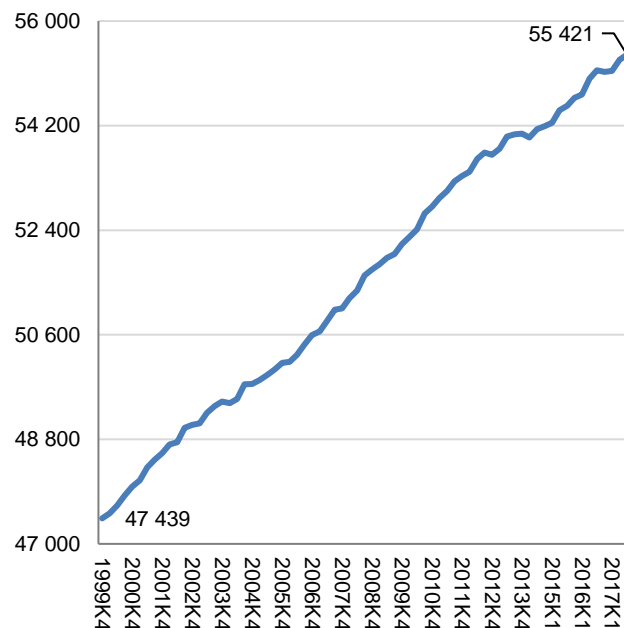
Figur 18: Antall fødte, døde, innvandrere og utvandrere siste 12 måneder i Norge målt hvert kvartal.

2.2 Utviklingen i Sarpsborg

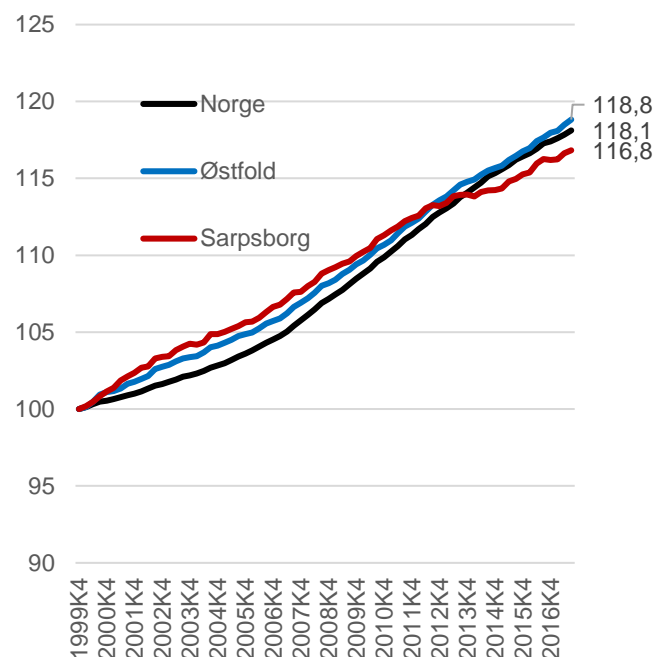
Folketallet i Sarpsborg har økt fra 47 439 i begynnelsen av 2000 til 55 421 på slutten av 3. kvartal 2017. Veksten har vært jevn og sterk, men har kanskje avtatt noe de siste fem årene.

I figur 19 kan vi se befolkningsveksten i Sarpsborg sammenliknet med veksten i Østfold og Norge. Utviklingen i folketallet har vært ganske lik. Sarpsborg hadde imidlertid bedre vekst i folketallet enn både Norge og Østfold fram til 2014. Etter 2014 har befolkningsveksten i Sarpsborg blitt svakere enn Østfold og Norge.

Siden begynnelsen av 2000 har folketallet i Sarpsborg økt med 16,8 prosent. I Norge har veksten vært 18,1 prosent, mens Østfold har hatt en vekst i folketallet på 18,8 prosent.

Figur 19: Folketallet i Sarpsborg målt i slutten av hvert kvartal.

Figur 20: Folketallet indeksert slik at nivået i 2000=100.

2.3 Befolkningsutviklingen dekomponert

I figur 21 er befolkningsendringene i Sarpsborg dekomponert i fødselsoverskudd, nettoinnvandring og innenlands nettoflytting.

Sarpsborg har hatt en positiv fødselsbalanse.

Netto innvandring har bidratt positivt til befolkningsveksten, men har blitt lavere de siste årene.

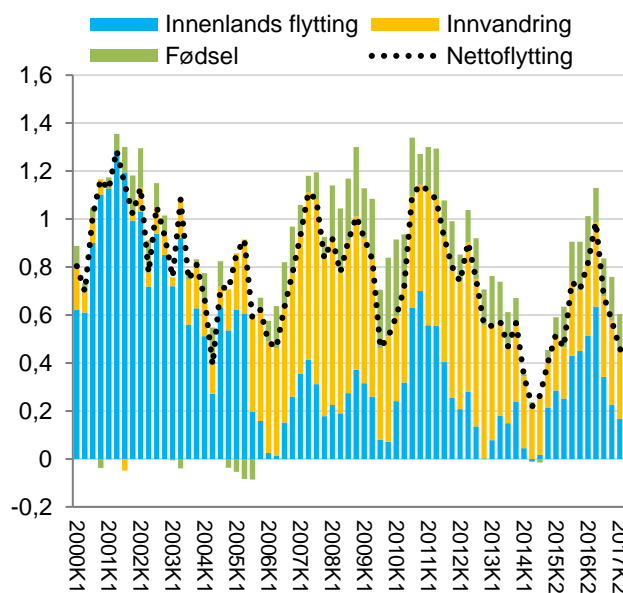
Sarpsborg har hatt netto innflytting fra andre kommuner i Norge i hele perioden etter 2000. Det siste året har den innenlandske innflyttingen vært forholdsvis lav.

Den prikkede linjen viser nettoflyttingen inkludert innvandring. Nettoinnflyttingen har hatt en negativ trend de fem siste kvartalene.

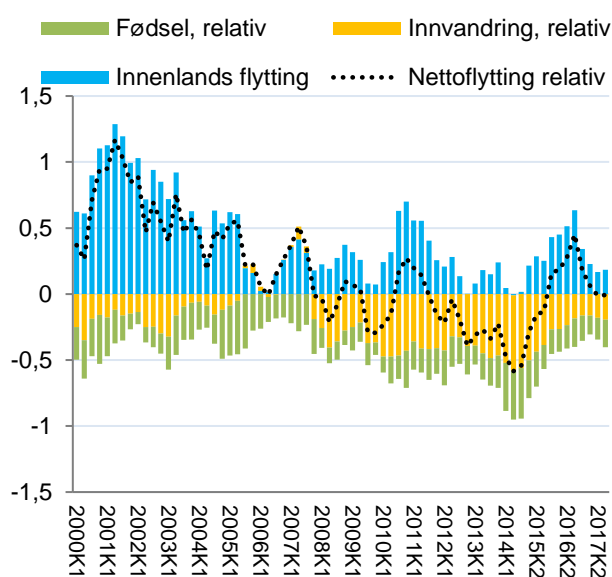
I den nederste figuren ser vi de relative befolkningsendringene i Sarpsborg. Det er de samme tallene som i figur 21 fratrukket landsgjennomsnittet som ble vist i figur 17.

Da ser vi at nettoinnvandringen til Sarpsborg har vært svakere enn gjennomsnittet. Fødselsoverskuddet til Sarpsborg har også vært lavere enn landsgjennomsnittet.

Den prikkede linjen viser den relative nettoflyttingen til Sarpsborg (inkludert innvandring). Den var positiv fram til 2007. Etter 2007 har den relative flyttingen vekslet på å være negativ og positiv. Nå er den relative flyttingen omtrent null.

Figur 21: Befolkningsendringer i Sarpsborg siste 12 måneder dekomponert, målt hvert kvartal.

Figur 22: Relative befolkningsendringer i Sarpsborg siste 12 måneder dekomponert, målt hvert kvartal.

2.4 Drivkrefter for flytting

Det er fire drivkrefter som påvirker flyttingen til et sted.

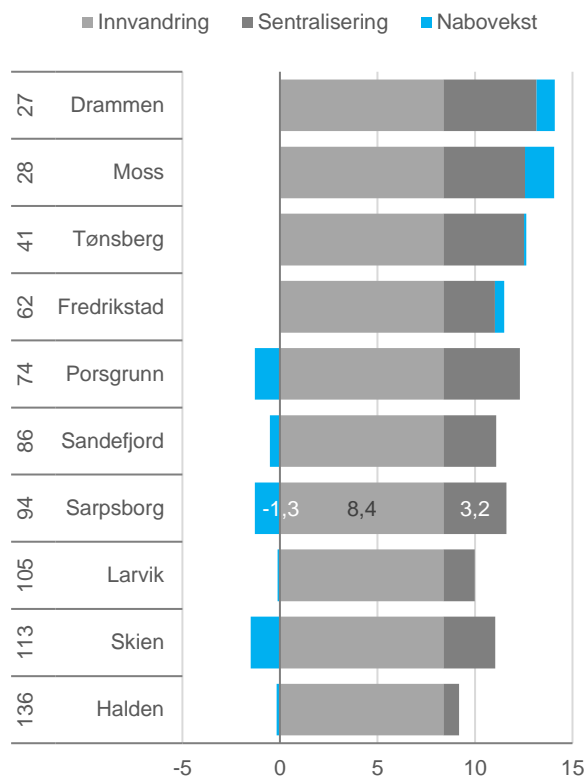
Den nasjonale innvandringen påvirker flyttestrømmen i alle kommuner på samme måte. Når det er høy innvandring til Norge vil de fleste kommuner få sin andel av innvandringen.

Det sentraliserte flyttemønsteret i Norge går fra små og isolerte steder til folkerike steder. Vi kan beregne hvilken sentraliseringseffekt en kommune vil ha ved å se på folketallet i kommunen og arbeidsmarkedsintegrasjonen. Kommuner med mange innbyggere får bedre flyttetall enn små kommuner. Kommuner med høy arbeidsmarkedsintegrasjon får bedre flyttetall enn kommuner med lav. Arbeidsmarkedsintegrasjonen måles gjennom pendlingen ut og inn av kommunen. Store byer og kommuner som ligger inntil de store byene får da mest innflytting, mens små kommuner langt fra større byer får mest utflytting.

Arbeidsplassutviklingen påvirker også nettoutflyttingen. Effekten av arbeidsplassutviklingen i omkringliggende steder som det pendles til er vist i figuren som nabovekst. Arbeidsplassveksten i egen kommune er ikke et strukturelt forhold, siden veksten kan påvirkes. Hvis vi legger sammen disse tre drivkreftene får vi et tall for effekten av de strukturelle drivkreftene.

I figur 23 ser vi den forventede nettoutflyttingen til de ti byene for de ti siste årene.

Drammen, Moss og Tønsberg har høyest forventet nettoinnflytting de ti siste årene. Dette er sentrale kommuner som har høy arbeidsplassvekst i kommuner de pendler til.

Figur 23: Strukturelle forholds betydning for nettoutflytting til kommunene i perioden 2007-2016, fordelt på ulike drivkrefter. Til venstre angis rangeringen blant de 426 kommunene.

For Sarpsborg utgjør forventet innvandring de ti siste årene 8,4 prosent av innbyggertallet. Sarpsborg er en sentral kommune, slik vi måler det, og det gir en ekstra innflytting på 3,2 prosent av folketallet de ti siste årene. Svak arbeidsplassvekst i kommuner som det pendles til har minsket nettoutflyttingen med 1,3 prosent.

Til sammen har Sarpsborg en forventet netto innflytting på 10,3 prosent av folketallet de ti siste årene.

2.5 Bostedsattraktivitet

Den forventede flyttingen som ble beskrevet på forrige side er teoretiske tall som framkommer gjennom vår attraktivitetsmodell. Tallene baserer seg på ulike karakteristika ved den enkelte kommune. Tallet for forventet nettoutflytting viser hvilken nettoutflytting den enkelte kommune «normalt» vil ha i en periode.

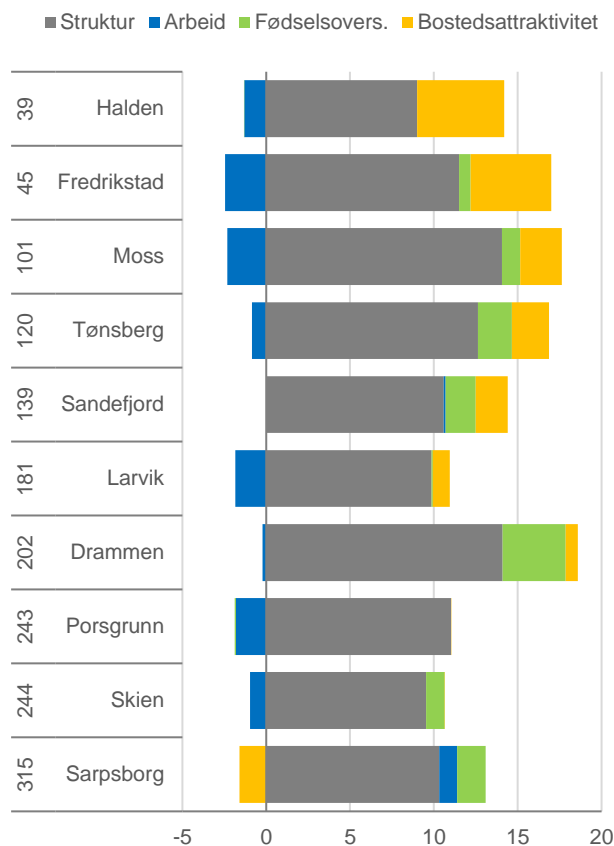
Den faktiske nettoutflyttingen kan være forskjellig fra den forventede. Noen kommuner har bedre flyttetall enn forventet. Dette er kommuner som av en eller annen årsak har vært attraktive for bosetting. Vår definisjon på bostedsattraktivitet er differansen mellom faktisk og forventet nettoutflytting. Denne bostedsattraktiviteten kan være positiv eller negativ.

I figur 24 har vi vist bostedsattraktiviteten sammen med de drivkreftene vi viste på forrige side. Summen av alle søylene vil nå være stedets faktiske befolkningsvekst i perioden.

Ni av de ti byene har hatt positiv bostedsattraktivitet de siste ti årene. Halden, Fredrikstad og Moss har hatt høyest bostedsattraktivitet. Sarpsborg er den eneste med negativ bostedsattraktivitet, men det er fordi modellen regner arbeidsplassene i det nye sykehuset som nye og overvurderer effekten som sykehusflyttingen har på nettoutflyttingen.

Bostedsattraktiviteten er et resultat av mange ulike kvaliteter på stedet. Vi pleier å skille mellom fire kategorier av slike attraktivitetsfaktorer: Areal og boliger, ameniteter, omdømme og stedlig kultur og identitet.

For kommuner som er innenfor ett og samme voksende arbeidsmarked er forhold knyttet til areal og boliger ofte nøkkelen for å forstå variasjonene i bostedsattraktiviteten. Kommunene i Nedre Glomma er et slikt område. Kommuner som har tilgjengelige boligtomter og mye nybygging av boliger vil da ofte få høyere nettoinnflytting enn forventet, mens kommuner som ikke har tilstrekkelig tomteareal og boligbygging til å huse innflyttingspotensialet vil få lavere nettoutflytting enn forventet.

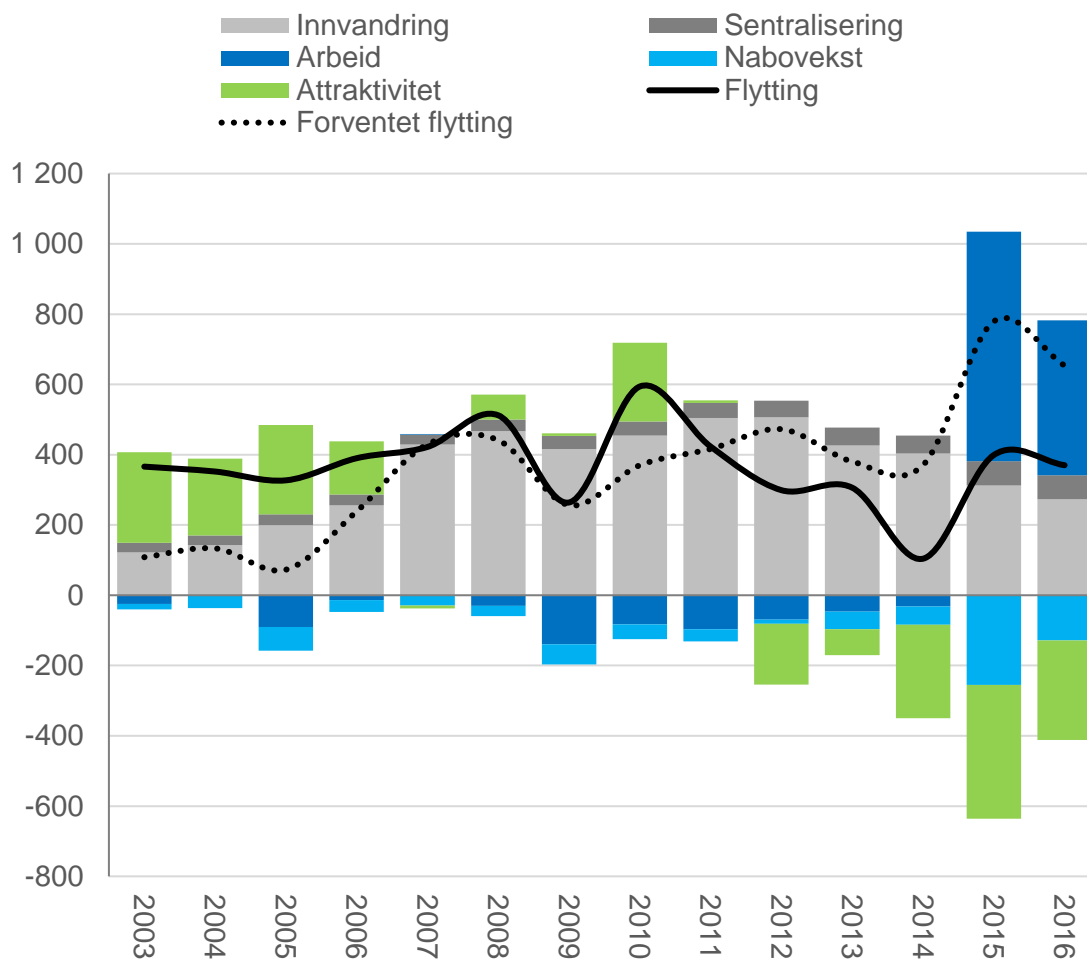

Figur 24: Drivkrefter for befolkningsvekst og bostedsattraktivitet i kommunene i perioden 2007-2016.

Det har imidlertid skjedd mye med drivkreftene for flytting i løpet av de ti siste årene. Vi skal derfor se på hvordan disse drivkreftene og bostedsattraktiviteten i Sarpsborg har utviklet seg over tid på den neste siden.

2.6 Bostedsattraktivitet utvikling

I figuren under oppsummerer vi hele analysen av flyttingen i Sarpsborg for årene 2003-2016. Vi kan se hvordan de ulike drivkreftene for flytting har utviklet seg sammen med den faktiske utviklingen.

Figur 25: Drivkrefter for flytting, forventet flytting, bostedsattraktivitet og faktisk nettoflytting i Sarpsborg.

De siste to årene har forventet nettoflytting til Sarpsborg økt. Flyttingen av sykehuset til Sarpsborg førte til sterk arbeidsplassvekst i kommunen, noe som skulle ha bidratt positivt til nettoflyttingen. På den annen side beregner modellen at nettoflyttingen svekkes fordi Fredrikstad fikk en nedgang i antall arbeidsplasser.

Modellen overvurderer antakelig de kortsiktige effektene av flyttingen av sykehuset. Det gjør at bostedsattraktiviteten kanskje ikke er så negativ i 2015 og 2016 som det ser ut til i figuren. Men vi har sett at Sarpsborg har fått stadig mer innpendling. Det kan tyde på at det er mer attraktivt å bo i nabokommunene til Sarpsborg. Sarpsborg hadde også negativ bostedsattraktivitet i årene 2012, 2013 og 2014. Flyttetallene til Sarpsborg har utviklet seg negativt i de tre første kvartalene av 2017. Det ser derfor ut til at Sarpsborg har en svak bostedsattraktivitet. Folketallet burde ha utviklet seg bedre enn det har gjort.

2.7 Boligbygging

Variasjoner i bostedsattraktivitet kan som tidligere omtalt være et resultat av mange ulike faktorer. Boligbyggingen er kanskje den viktigste av disse. Vi skal derfor se på boligbyggingen i Sarpsborg og se denne i sammenheng med bostedsattraktiviteten.

2.7.1 Utvikling i boligbygging

Boligbyggingen i Sarpsborg var på linje med gjennomsnittet i Norge fram til 2005. Etter 2005 har boligbyggingen i Sarpsborg vært under landsgjennomsnittet. I noen av årene har boligbygging per innbygger vært mindre enn halvparten av landsgjennomsnittet. Boligbyggingen har vært spesielt lav de siste fem årene.

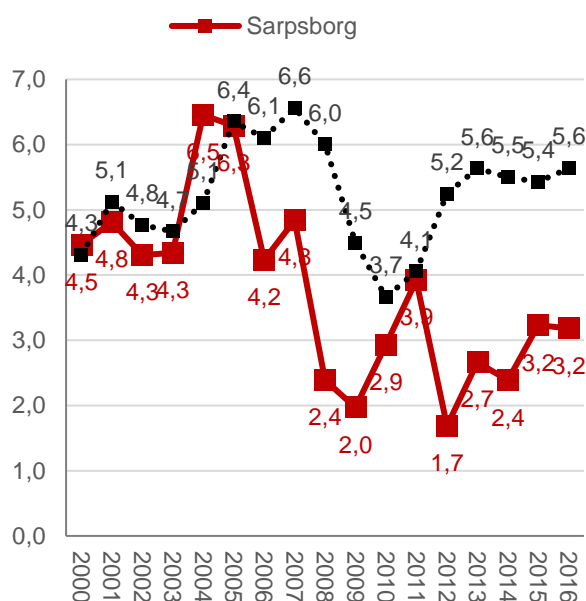
Det kan ha vært en medvirkende årsak til at innflyttingen og bostedsattraktiviteten har vært svak.

2.7.2 Boligbygging i kommunene

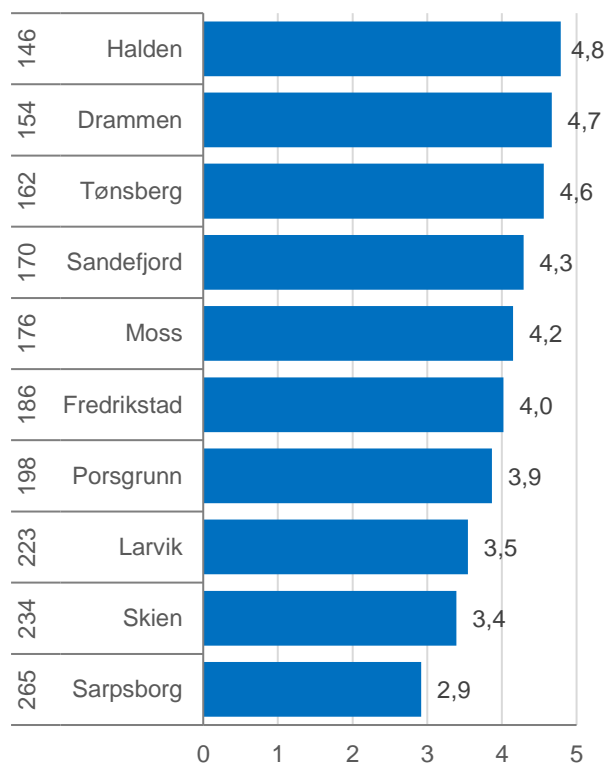
I de siste ti årene, fra 2007 til og med 2016, ble det bygget 4,7 nye boliger per 1000 innbyggere i Norge per år. I figur 27 kan vi se hvordan boligbyggingen per innbygger varierte mellom kommunene.

Halden, Drammen og Tønsberg har hatt mest boligbygging per innbygger av disse byene, selv om de ikke har hatt særlig mer boligbygging enn gjennomsnittet.

I Sarpsborg har det blitt bygget 2,9 nye boliger per 1000 innbyggere i snitt de siste ti årene. Det er klart lavest av disse ti byene. Det har antakelig vært potensial for langt høyere boligbygging, noe som antakelig ville gitt høyere bostedsattraktivitet, innflytting og befolkningsvekst. Forklaringen til den svake bostedsattraktiviteten i Sarpsborg ligger antakelig i manglende boligbygging.

Figur 26: Antall nye fullførte boliger per 1000 innbyggere.

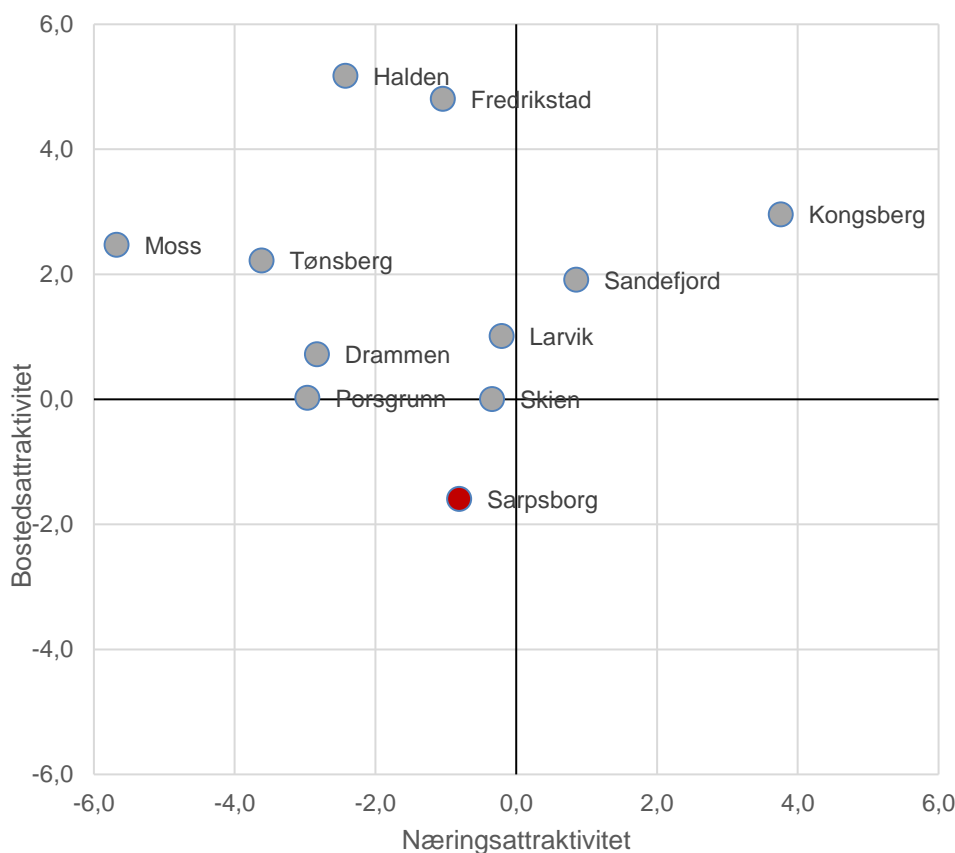

Figur 27: Antall nye fullførte boliger per 1000 innbyggere, gjennomsnitt for perioden 2007-2016.

3. Samlet attraktivitet

Det er to måter en kommune kan skape ekstra vekst på. For det første kan kommunen skape kvaliteter som øker innflytting og reduserer utflytting; bostedsattraktivitet. For det andre kan kommuner skape næringsattraktivitet som fører til ekstra vekst i antall arbeidsplasser.

I figuren under viser vi hvor attraktive byene har vært for henholdsvis bosetting og næringsliv de ti siste årene.

Figur 28: Bosteds- og næringsattraktivitet til kommunene i perioden 2007-2016.

Sandefjord er den eneste av de ti sammenlikningsbyene som har hatt positiv næringsattraktivitet de siste ti årene. Fredrikstad og Halden har vært klart mest attraktive som bosted. Vi tok med Kongsberg i denne figuren i tillegg til de andre.

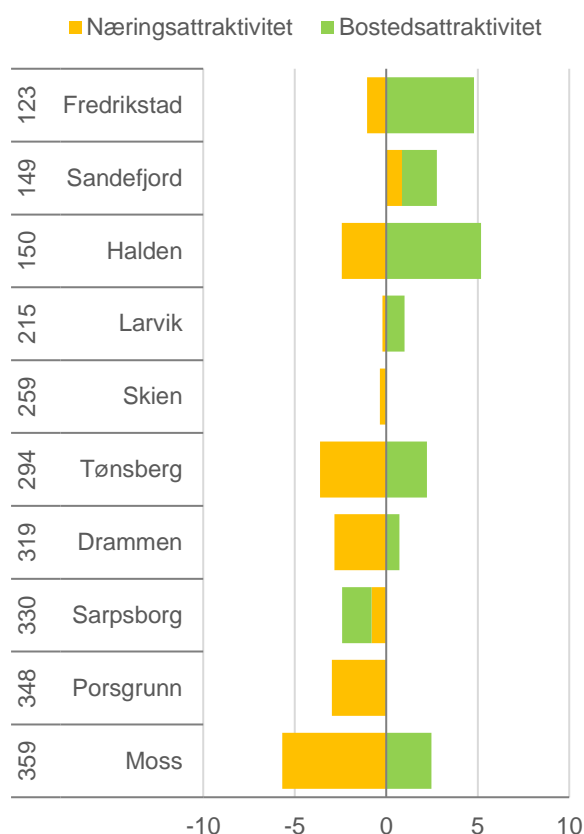
Sarpborg hører til i den svake kvadranten med byer som har vært lite attraktive både for bosetting og næringsliv de siste ti årene. Vi har imidlertid sett at næringsattraktiviteten til Sarpborg har blitt positiv de siste to årene. Hvis også boligbyggingen og bostedsattraktiviteten tar seg opp, vil Sarpborg kunne bevege seg til kvadranten med positiv bosteds- og næringsattraktivitet. Det vil i så fall bety mye for veksten de neste årene.

3.1.1 Samlet attraktivitet i kommunene

Hvis vi skal legge sammen bosteds- og næringsattraktivitet til samlet attraktivitet, må vi ta stilling til hvordan vi skal vekte disse to attraktivitetsdimensjonene. Bostedsattraktivitet måler ekstra innflytting av personer i forhold til forventet, mens næringsattraktivitet måler ekstra arbeidsplassvekst i næringslivet utover forventet. I denne rapporten har vi vektet disse to attraktivitetsdimensjonene slik at de varierer omtrent like mye. Det innebærer ganske enkelt å dividere næringsattraktiviteten på tre. Enkelt sagt teller én prosent ekstra innflytting like mye som tre prosent ekstra arbeidsplassvekst i næringslivet.

Samlet attraktivitet med denne metoden er vist i den øverste figuren. Vi kan se at Fredrikstad samlet sett er mest attraktiv av de ti byene.

Sarpsborg er tredje sist av de ti byene, og er rangert som nummer 330 av de 426 kommunene i landet for samlet attraktivitet de siste ti årene.

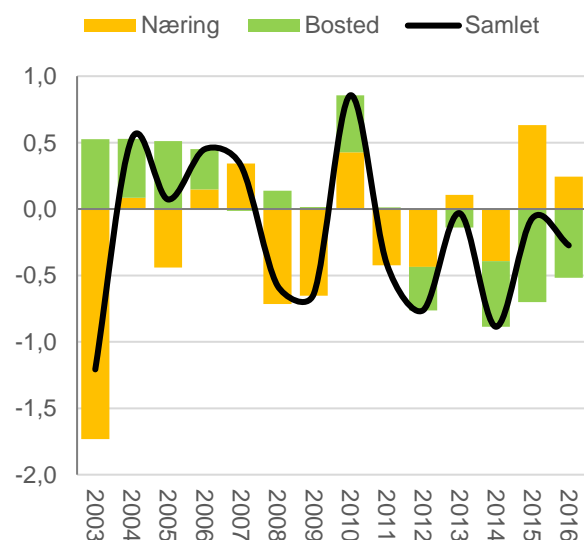

Figur 29: Samlet attraktivitet i kommunene i perioden 2007-2016. Tallet til venstre angir rangering i forhold til de 426 kommunene i landet.

3.1.2 Utvikling i samlet attraktivitet

I figuren til høyre er utviklingen i den samlede attraktiviteten til Sarpsborg vist fra 2003 til 2016.

Sarpsborg har hatt en positiv næringsattraktivitet de siste to årene. Lav bostedsattraktivitet trekker imidlertid ned. Utfordringen de neste årene blir å opprettholde den positive næringsattraktiviteten samtidig med å styrke bostedsattraktiviteten. Forsterket satsing på å stimulere boligbyggingen synes å være det mest effektive tiltaket for å øke bostedsattraktiviteten på kort sikt. Men en må naturligvis også forsøke å styrke andre forhold med byen som gjør den attraktiv å bo i, slik at det blir etterspørsel etter de nye boligene.

Figur 30: Utvikling i samlet attraktivitet i Sarpsborg.

4. Scenarier

Hittil i denne rapporten har vi beskrevet og analysert utviklingen i befolkning og arbeidsplasser fra 2000 til og med 2016. Nå skal vi rette blikket mot mulige utviklingsscenarier for de neste årene. Vi skal først se på noen nasjonale utviklingstrekk som vil få stor betydning for utviklingen. Dernest skal vi lage ulike scenarier basert på hvilken attraktivitet Sarpsborg vil lykkes å skape for bosetting og attraktivitet.

4.1 Innvandringen til Norge

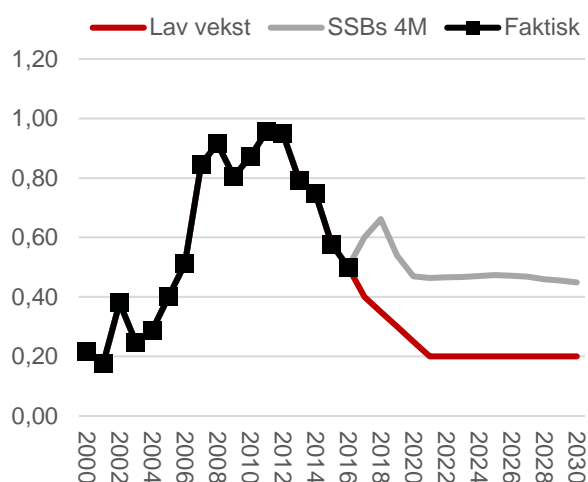
Nettoinnvandringen til Norge vil betyr mye for befolkningsutviklingen de neste årene. Samtidig er usikkerheten om utviklingen av nettoinnvandringen svært høy. Dette er derfor en svært viktig faktor for framtidig befolkningsutvikling.

Nettoinnvandringen til Norge har falt sterkt siden 2013. Det kan se ut til at innvandringen i 2017 og 2018 vil fortsette denne trenden. Det er en helt annen utvikling enn SSB framskrev i sin middelframskrivning fra 2016.

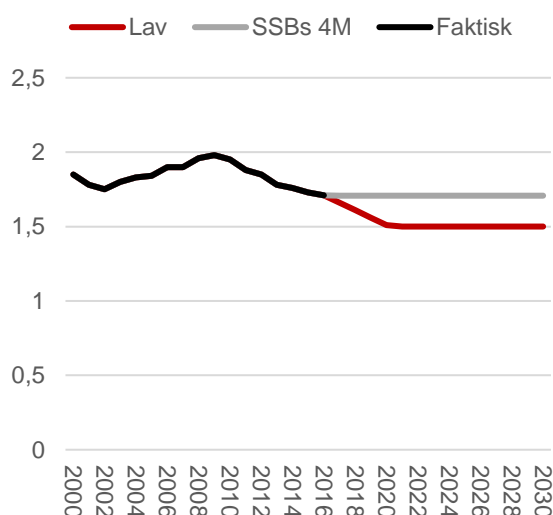
I figuren er den faktiske utviklingen fra 2000 til 2016 vist sammen med to scenarier for de neste årene. I det ene (SSBs 4M) antas nettoinnvandringen til Norge å bli som framskrevet av SSB i sin middelframskrivning. I det andre scenariet (Lav vekst) antas nettoinnvandringen til Norge å synke videre for å stabilisere seg på et nivå tilsvarende 0,2 prosent av folketallet.

4.2 Fruktbarheten i Norge

Fruktbarheten betyr ikke så mye for befolkningsutviklingen på kort sikt, men får stor betydning på lengre sikt. Fruktbarheten i Norge har falt betydelig fra 1,96 i 2009 til 1,71 i 2016. Fruktbarhetstallet angir gjennomsnittlig antall barn en kvinne føder i løpet av livet. Vi har derfor et lavvekstscenario der fruktbarheten synker til 1,5. I det andre scenariet forutsetter vi at fruktbarheten blir som framskrevet i SSB sitt middelalternativ (1,71).

Figur 31: Netto innvandring til Norge i prosent av folketallet. Faktiske tall til 2016, to ulike scenarier fram til 2030.

Figur 32: Fruktbarheten i Norge. Faktiske tall til 2016, to ulike scenarier fram til 2030.

4.3 Strukturell utvikling i bransjer og sektorer i Norge

Når vi skal lage scenarier over utvikling i antall arbeidsplasser må vi ta stilling til hvordan utviklingen blir i ulike bransjer og sektorer på landsbasis. Vi har sett på den historiske utviklingen og trenden i de enkelte bransjene og sektorene og beregnet framtidig vekst ut fra det. Samtidig har vi sørget for at den samlede veksten i antall arbeidsplasser skal være konsistent med utviklingen i antall innbyggere i Norge i arbeidsfør alder slik at andelen som er sysselsatt holdes konstant innenfor hvert årstrinn. Da får vi ut følgende vekstrater i scenariene:

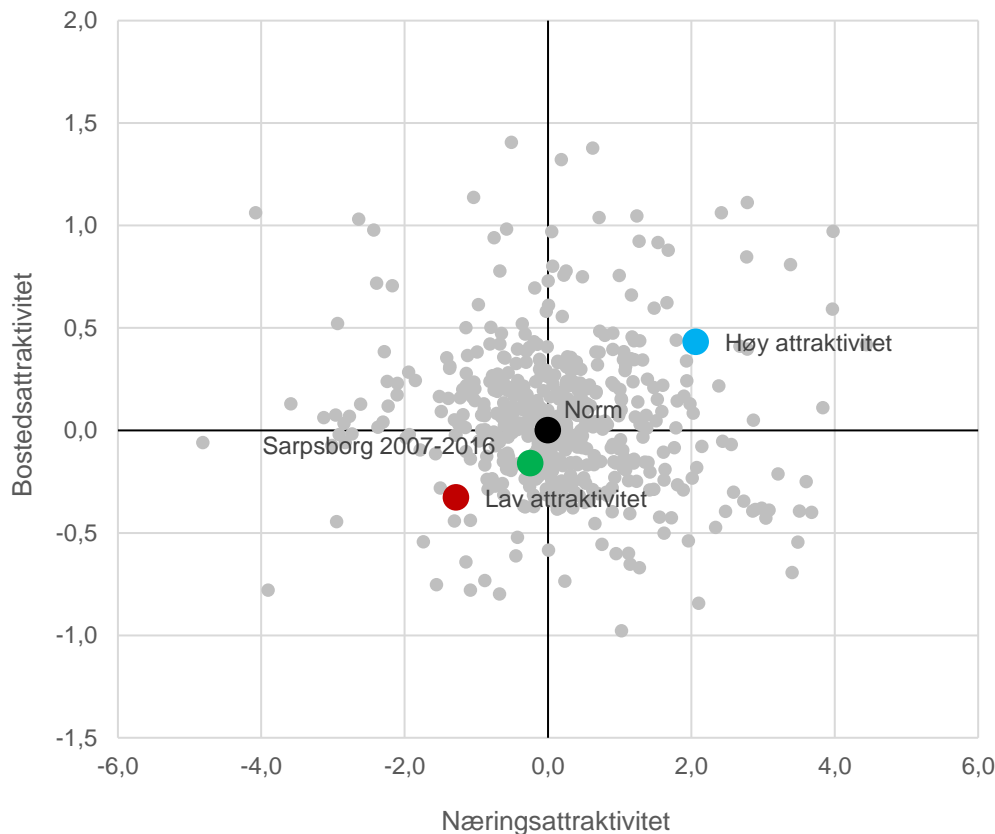
Tabell 2: Årlige gjennomsnittlige vekstrater i antall arbeidsplasser i de enkelte bransjene og sektorene i perioden 2007-2016, samt årlige vekstrater i de to scenariene.

Bransje/sector	Gjennomsnitt 2007-2016	SSB 4M	Lavvekst
Anna industri	-2,0	-2,8	-3,1
Næringsmidler	-0,4	-0,4	-0,7
Olje- og gass utvinning	2,7	-2,0	-2,3
Prosessindustri	-2,1	-1,8	-2,0
Verkstedindustri	-1,3	-3,0	-3,3
Fisk	-0,3	0,0	-0,3
Gruve	0,3	-1,2	-1,5
Landbruk	-4,1	-3,2	-3,5
Olje- og gasstjenester	6,7	-2,0	-2,3
Teknisk/vitenskap	1,0	0,5	0,2
Tele og IKT	2,9	1,8	1,5
Aktivitet	1,6	1,3	1,0
Handel	0,1	-0,3	-0,6
Overnatting	0,3	-0,1	-0,4
Servering	2,6	2,6	2,3
Agentur og Engros	-0,2	-1,0	-1,3
Bygg og anlegg	2,8	1,2	0,9
Diverse	1,1	0,7	0,4
Finans, eiendom, utleie	-0,8	-1,4	-1,7
Forretningstjenester	3,3	1,4	1,1
Transport	-0,4	-0,6	-0,9
Utleie av arbeidskraft	1,6	0,1	-0,2
Lokale næringer	2,1	1,2	0,9
Kommune	1,9	1,5	1,2
Stat	1,9	1,9	1,6
Fylke	0,9	0,5	0,2

I scenariene regner vi med at den strukturelle utviklingen som vi har sett de siste årene fortsetter. De mest oljebaserte bransjene går fra vekst til nedgang. Den samlede veksten i antall arbeidsplasser blir en del lavere i begge scenariene enn de historiske tallene. Det er fordi befolkningsveksten vil avta. Befolkningsveksten blir dermed ikke høy nok til at den sterke arbeidsplassveksten kan fortsette.

4.4 Framtidig attraktivitet for Sarpsborg

Så langt har vi beskrevet hvilke forutsetninger vi har valgt for den nasjonale utviklingen i scenariene. Utviklingen i Norge med hensyn til innvandring, fruktbarhet og arbeidsplassvekst vil ha direkte betydning for utviklingen i Sarpsborg, men dette er strukturelle forhold som Sarpsborg ikke kan påvirke. Sarpsborg kan imidlertid skape høyere vekst gjennom å bli mer attraktiv for næringsliv og bosetting. Vi skal også lage scenarier for utviklingen i Sarpsborg med forskjellige grader av attraktivitet, som vist i figuren under.

Figur 33: Attraktivitetsverdier for alle kommuner i perioden 2007-2016, samt verdier for scenario med høy og lav attraktivitet. Sarpsborgs attraktivitetsverdier for perioden 2007-2016 er vist med den grønne prikken.

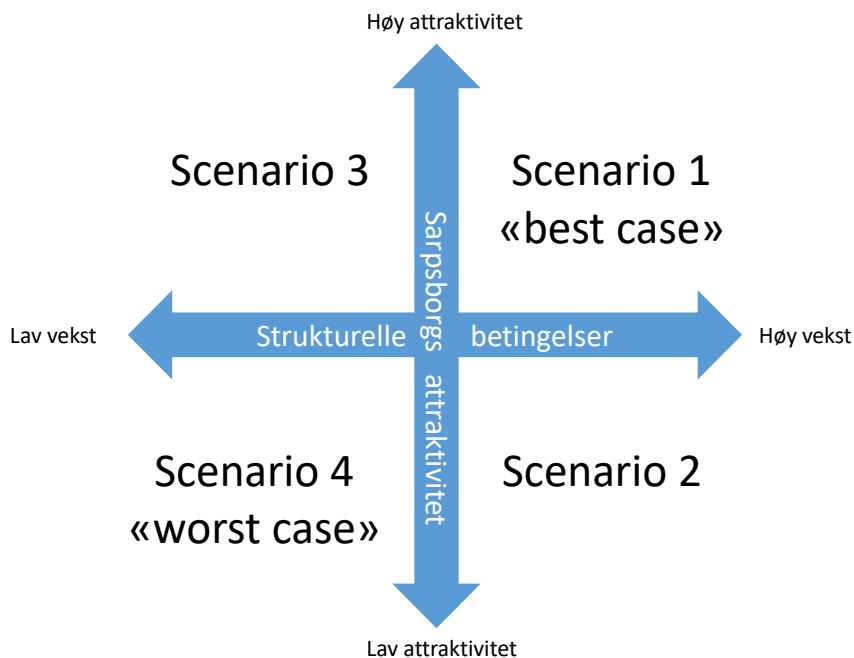
De aller fleste kommuner ønsker å være attraktive og planlegger for det. Mange kommuner setter seg også ambisiøse mål for vekst i folketall og arbeidsplasser i sine samfunnsplaner. Siden vi har historiske data for attraktiviteten for alle kommuner, kan vi lage scenarier for vekst med høye, men likevel realistiske verdier for attraktivitet.

Den blå prikken viser hvilke attraktivitetsverdier vi legger inn for scenariet med høy attraktivitet. I dette høyattraktivitetsscenariet har Sarpsborg attraktivitetsverdier tilsvarende den 50. mest attraktive kommunene i landet for både bosteds- og næringsattraktivitet de siste ti årene.

Det er også et scenario for hvordan utviklingen blir i Sarpsborg med lav attraktivitet, vist med den røde prikken. I dette lavattraktivitetsscenariet har Sarpsborg attraktivitetsverdier tilsvarende den 50. minst attraktive kommunene i landet for både bosteds- og næringsattraktivitet de siste ti årene.

4.5 Fire scenarier for Sarpsborg

Vi vil vise fire ulike scenarier for befolkningsvekst og arbeidsplassvekst for Sarpsborg, som vist i figuren under.

Figur 34: Fire scenarier for Sarpsborg.

I to av scenariene vil veksten i Norge bli høy. Befolkningsveksten blir da som framskrevet i SSBs middelframskrivning (4M) og arbeidsplassveksten vil bli slik at sysselsettingsandelen i befolkningen opprettholdes på hvert alderstrinn. Dette gir gode strukturelle betingelser for vekst i Sarpsborg. Dette er de to scenariene til høyre i figuren (scenario 1 og 2)

Vi har laget to scenarier der befolkningsveksten i Norge blir lavere enn SSBs framskrivinger, med tilsvarende lav arbeidsplassvekst. Som nevnt kan det se ut til at vi er på vei mot en periode med lavere vekst i Norge. De to scenariene med lav vekst er scenario 3 og 4 som ligger på venstre side i figuren.

På den vertikale aksene er det Sarpsborgs attraktivitet som skiller. I de øverste scenariene har Sarpsborg oppnådd høy attraktivitet, men har ulike strukturelle vekstbetingelser. I de nederste scenariene har Sarpsborg svak attraktivitet.

Scenario 1 er å betrakte som «best case». I dette scenariet er de strukturelle betingelsene gode samtidig som Sarpsborg har høy attraktivitet både for næringsliv og bosetting.

Scenario 4 er «worst case». Her er de strukturelle betingelsene svake og attraktiviteten lav.

Ingen av scenariene er ekstreme eller usannsynlige. Vi skal se at det likevel blir ganske stor forskjell på utviklingen i Sarpsborg med de forutsetningene som er lagt til grunn. Det er fordi framtiden er usikker, spesielt når det gjelder Norges vekst de neste årene.

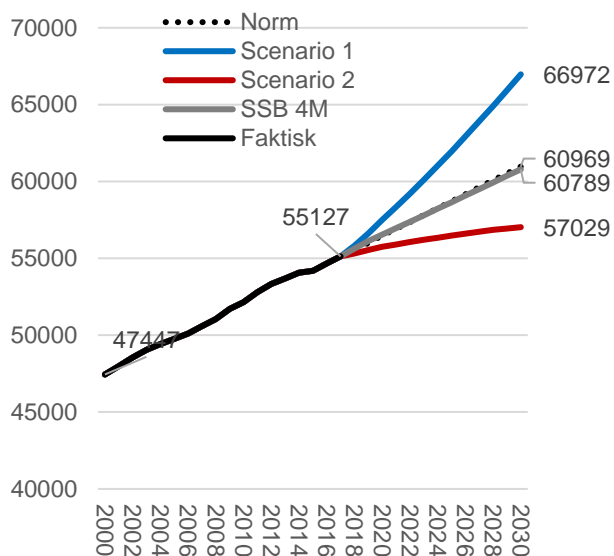
4.6 Scenarier for befolkningsutvikling

Den øverste figuren viser hvordan folketallet kan utvikle seg i Sarpsborg dersom den nasjonale veksten blir høy. Hvis Sarpsborg lykkes med å skape høy attraktivitet for bosetting og næringsliv, vil folketallet øke til 66 972 innbyggere i 2030. Dersom attraktiviteten i Sarpsborg blir lav vil folketallet øke til 57 029. SSB har i sin middelframskrivning av folketallet i Sarpsborg et folketall på 60 789 i 2030. Med middels attraktivitet (som vises i scenariet «Norm» i figuren), vil det bli 60 969 innbyggere.

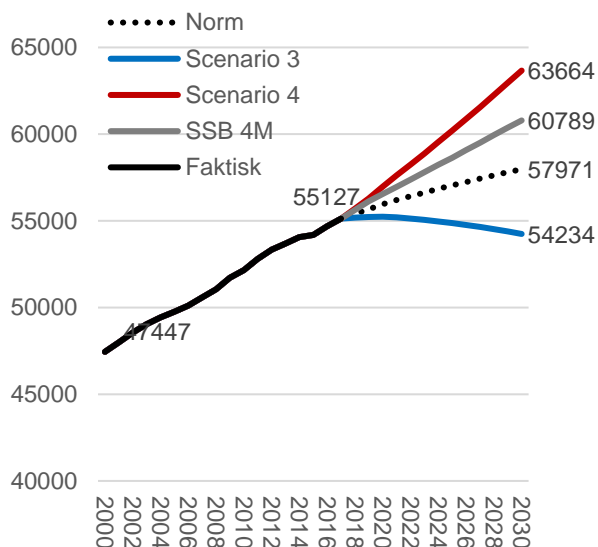
Den nederste figuren viser hvordan befolkningsutviklingen i Sarpsborg kan bli dersom den nasjonale veksten blir lav, men med de samme attraktivitetsverdiene som i den øverste figuren. Med lav nasjonal vekst, vil folketallet i beste fall bli 63 664 i 2030. Med lav attraktivitet vil folketallet i Sarpsborg faktisk kunne synke til 54 234

Forskjellene mellom de røde og de blå linjene i figurene illustrerer handlingsrommet i Sarpsborg har med ulike scenarier for nasjonal vekst.

Tidligere har scenariene for Sarpsborg vist vekst selv med lav attraktivitet. Når den nasjonale veksten blir lavere vil det også bli mer sannsynlig med befolkningsnedgang i Sarpsborg. Med lav nasjonal vekst og middels attraktivitet i Sarpsborg vil veksten bli ganske lav. En kan ikke lenger ta for gitt at det blir befolkningsvekst i Sarpsborg. Dersom det blir lavere befolkningsvekst i Norge, slik det ser ut til nå, har det oppstått en reell mulighet for befolkningsnedgang i Sarpsborg.

Figur 35: Scenarier for befolkningsvekst med høy nasjonal vekst, varierende attraktivitet i Sarpsborg, samt SSBs middelframskrivning for folketallet.

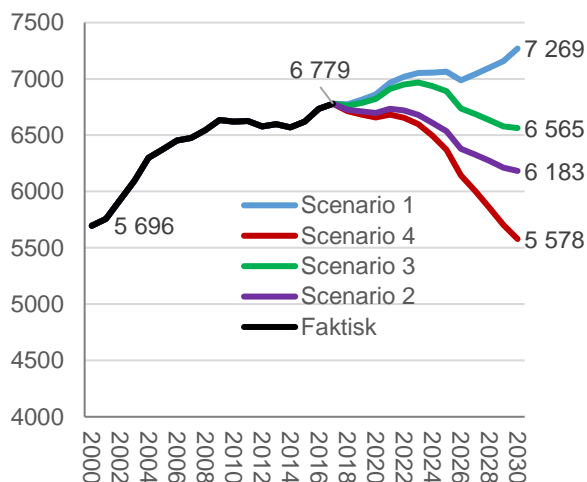
Figur 36: Scenarier for befolkningsvekst med lav nasjonal vekst, varierende attraktivitet i Sarpsborg, samt SSBs middelframskrivning for folketallet.

4.7 Antall skolebarn

Scenariomodellen gir scenarier for antall innbyggere på alle alderstrinn. Det er imidlertid spesielt interessant å se hvordan antall barn i grunnskolealder utvikler seg i de ulike scenariene. Utviklingen i antall barn er følsomt for endringer i attraktivitet. Det er fordi kvinner i fødedyktig alder har stor mobilitet og fordi mange familier flytter når barna er små.

I scenario 4 (worst case) vil antall barn i grunnskolealder i Sarpsborg synke fra 6 779 i 2017 til 5 578 i 2030.

I scenario 1 (best case) vil antall skolebarn øke til 7 269 i 2030. Den lavere fruktbarheten i Norge gjør at det ikke lenger er gitt at antall skolebarn øker i Sarpsborg. Faktisk er det mer sannsynlig at det blir færre skolebarn i 2030 enn det er i dag.

Figur 37: Scenarier for antall barn 6-15 år i Sarpsborg.

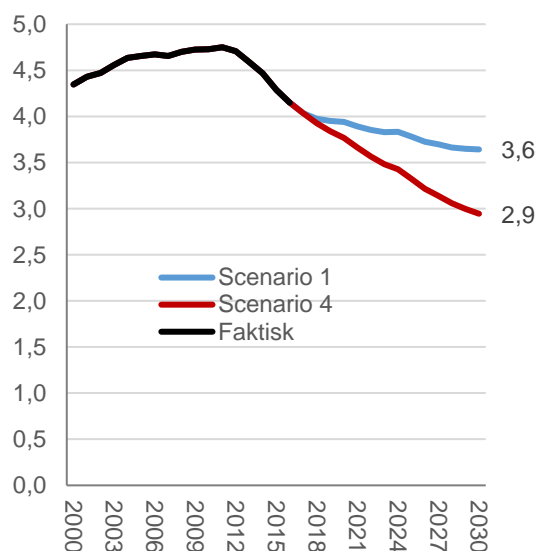
4.8 Forsørgerbyrden

Et mål for forsørgerbyrde er antall personer i arbeidsdyktig alder (20-66 år) per person over 67 år. Forsørgerbyrden i Norge vil øke sterkt de neste årene. Det er fordi det vil bli en sterk økning i antall pensjonister uten at antall innbyggere i arbeidsdyktig alder øker tilsvarende.

Sarpsborg har fått en økende forsørgerbyrde de siste årene. I 2013 var det 4,7 personer i arbeidsdyktig alder per pensjonist. I 2017 har dette tallet sunket til 4,1.

Dette antallet vil fortsette å synke de neste årene, selv i scenario 1. Det vil bli 3,6 personer i arbeidsdyktig alder per pensjonist i 2030, i beste fall. I Norge vil tilsvarende tall bli 3,4.

I scenario 4 blir det 2,9 personer i arbeidsdyktig alder per pensjonist i Sarpsborg.

Figur 38: Scenarier for forsørgerbyrde. Antall personer 20-66 år per person 67+ i Sarpsborg.

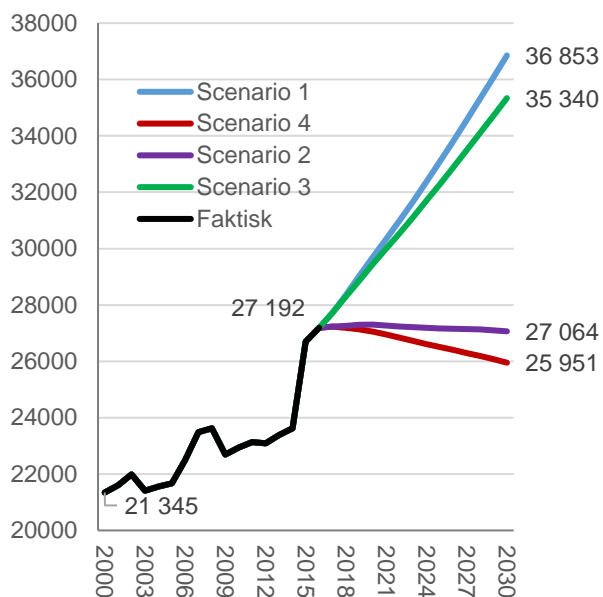
4.9 Scenarier for arbeidsplassvekst

Vi vil også vise best og worst case for arbeidsplassutviklingen i Sarpsborg.

I scenario 1 vil antall arbeidsplasser øke til 36 853 i 2030. Mesteparten av veksten vil komme i næringslivet. Den sterke veksten er da knyttet til høy attraktivitet for næringsliv sammen med en sterk befolkningsvekst.

I scenario 4 vil antall arbeidsplasser synke til 25 951 i 2030. Det blir da nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet på grunn av svak næringsattraktivitet.

Det er et veldig stort sprik mellom scenariene med høy og lav attraktivitet. Det er fordi arbeidsplassveksten i næringslivet varierer mye mellom kommunene. Usikkerheten i utviklingen i en enkelt kommune er stor. Det betyr at noen kommuner vil få sterk vekst, mens andre får sterk nedgang.

Figur 39: Scenarier for utvikling i antall arbeidsplasser i Sarpsborg.

5. Næringslivsindeksen

I dette kapitlet skal vi se nærmere på et sett med indikatorer for næringsutvikling som vi til slutt skal sette sammen til en næringslivsindeks. Vi har allerede vist utviklingen av antall arbeidsplasser i næringslivet og analysert denne utviklingen. Det er arbeidsplassutviklingen i næringslivet som har klart størst betydning for samfunnsutviklingen på et sted. Derfor får arbeidsplassutviklingen i næringslivet en sentral plass i vår attraktivitetsmodell. For de fleste bedriftsledere er det imidlertid ikke et selvstendig mål å maksimere antall ansatte, snarere tvert imot. Derfor kan det være interessant å måle næringsutviklingen på en måte som ligger nærmere næringslivets egne premisser. Hensikten er å få fram om næringslivet går godt eller dårlig sammenliknet med andre steder.

Vi bruker 11 indikatorer i næringslivsindeksen, som utgjør fem delindekser:

Tabell 3: De fem delindeksene og enkeltindikatorerne i næringslivsindeksen.

Delindeks	Indikator
Arbeidsplassvekst	Arbeidsplassvekst
Produktivitet	Produktivitet
	Bransjustert produktivitet
Lønnsomhet	Andel lønnsomme foretak
	Bransjustert andel lønnsomme foretak
	Andel foretak med positiv egenkapital
Nyetableringer	Etableringsfrekvens
	Bransjustert etableringsfrekvens
	Vekst i antall foretak
	Bransjustert vekst antall foretak
Næringslivets størrelse	Næringslivets størrelse

Den første indikatoren er vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet. Den er beskrevet i kapittel 1. Dernest har vi en delindeks for produktivitet, som er verdiskapingen i løpende kroner i næringslivet per ansatt i næringslivet. Produktet av antall arbeidsplasser og produktivitet blir verdiskapingen i næringslivet. Den tredje delindeksen i næringslivsindeksen er lønnsomhet. Her har vi fire indikatorer. Det er også bra for et sted å ha mange nyetableringer. Det er fire indikatorer for nyetablering. Disse er grunnlaget for etableringsindeksen. Til slutt teller også næringslivets relative størrelse. Kommuner med et relativt stort næringsliv skårer høyere.

For hver indikator gis kommunene en verdi på 0 for dårligste kommune og 100 for beste. Ekstremverdier som ligger utenfor 2,5 standardavvik er trunkert. Indeksene er gjennomsnittet av resultatet for indikatorene. Næringsindeksen samlet sett er gjennomsnittet av delindeksene.

Vi skal nå vise resultatene trinn for trinn, og beskrive hver indikator mer i detalj.

5.1 Verdiskaping og produktivitet

Verdiskapingen i en bedrift er salgsinntekter fratrukket innkjøpte varer og tjenester. Vi kan beregne verdiskapingen i næringslivet i en kommune gjennom å summere verdiskapingen i alle foretakene. Vi fordeler da verdiskapingen i foretak med produksjon i flere kommuner proporsjonalt med antall ansatte på hvert sted. Vi får bare tatt med foretak som er regnskapspliktige.

5.1.1 Verdiskaping i Sarpsborg

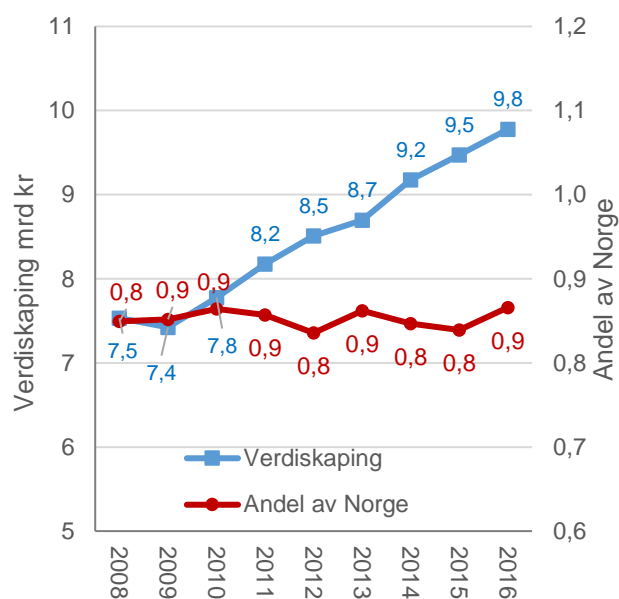
Verdiskapingen i næringslivet i Sarpsborg har økt de siste tre årene. I 2009 var verdiskapingen i næringslivet i Sarpsborg 7,4 mrd kr. I 2016 var verdiskapingen økt til 9,8 mrd kr.

Verdiskapingen måles i løpende priser. Dermed vil inflasjonen øke verdiskapingen. Det er derfor bedre å se på hvordan verdiskapingens andel av landets verdiskaping utvikler seg. Næringslivet i Sarpsborg har hatt mellom 0,8 og 0,9 prosent av landets verdiskaping de siste årene. Andelen steg fra 0,8 i 2015 til 0,9 i 2016.

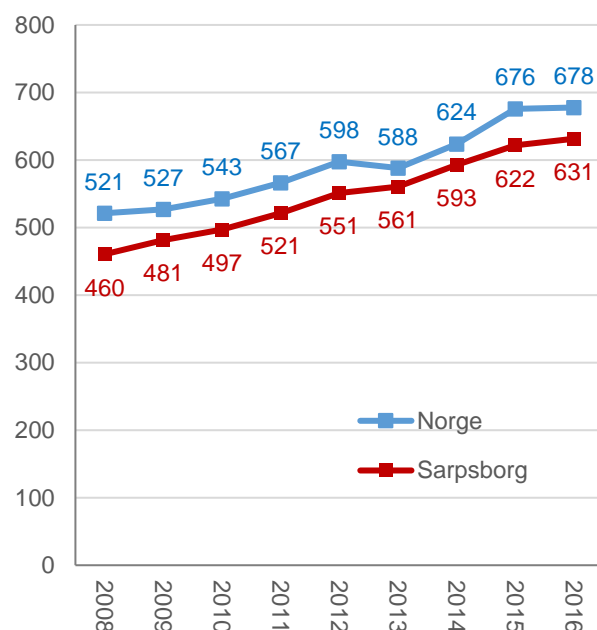
Borregaard AS har den største verdiskapingen av bedriftene i Sarpsborg.

5.1.2 Produktivitet i Sarpsborg

Produktiviteten måles som verdiskaping per ansatt. I Sarpsborg er produktiviteten i næringslivet lavere enn produktiviteten på landsbasis. Produktiviteten i næringslivet i Sarpsborg økte i 2016, mens den var nesten uendret på landsbasis.

Figur 40: Verdiskaping i næringslivet i Sarpsborg, unntatt finans og oljeutvinning.

Figur 41: Produktivitet i næringslivet i Sarpsborg, unntatt finans og oljeutvinning.

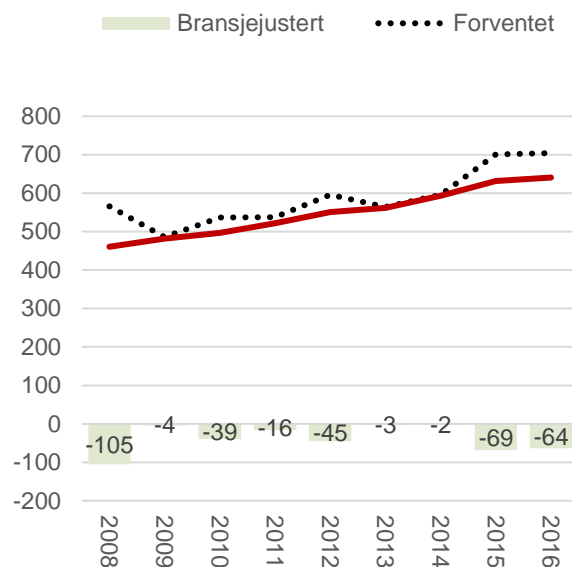
5.1.3 Bransjejustert produktivitet

Produktiviteten varierer mye mellom ulike bransjer. Derfor kan lav produktivitet i næringslivet i en kommune komme av at mange av bedriftene driver virksomhet i bransjer med generelt lav produktivitet. I figuren til høyre har vi beregnet forventet produktivitet i Sarpsborg hvis produktiviteten er som gjennomsnittet i hver enkelt bransje. Den prikkede linjen viser hvordan produktiviteten burde ha vært i Sarpsborg hvis alle bedriftene hadde en produktivitet lik landsgjennomsnittet i bransjen. Den faktiske produktiviteten (rød linje) har vært lavere eller lik landsgjennomsnittet i alle årene etter 2008. Differansen kaller vi bransjejustert produktivitet. I 2016 var den bransjejusterte produktiviteten -64 000 kr. Det vil si at den lave produktiviteten som vi finner i næringslivet i Sarpsborg ikke lar seg forklare av bransjestrukturen alene.

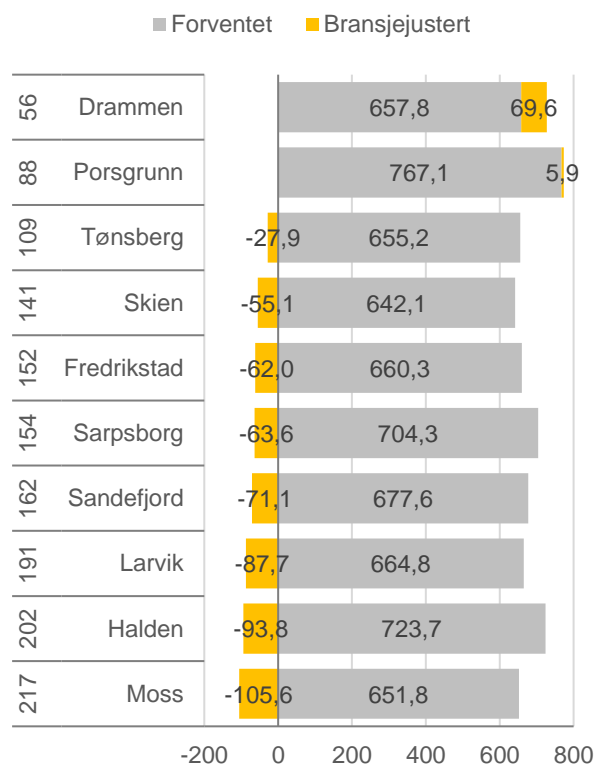
I den nederste figuren til høyre ser vi hva som er forventet produktivitet i de ti sammenlikningskommunene. Kommuner som Porsgrunn, Halden og Sarpsborg har høyere forventet produktivitet enn de andre på grunn av større innslag av høyproduktive bransjer i næringslivet.

Den bransjejusterte produktiviteten er høyest i Drammen og Porsgrunn. Halden og Moss har lavest bransjejustert produktivitet.

Produktiviteten i næringslivet i Sarpsborg er 63 600 kr under forventet verdi ut fra bransjestrukturen, men Sarpsborg er likevel rangert som nummer 154 av de 426 kommunene i landet. Den bransjejusterte produktiviteten i næringslivet i Sarpsborg er derfor over middels av norske kommuner, men under gjennomsnittet for Norge.

Figur 42: Forventet produktivitet i næringslivet (unntatt olje og finans) i Sarpsborg ut fra bransjestrukturen og faktisk produktivitet. Differansen er et mål for den bransjejusterte produktiviteten.

Figur 43: Forventet og bransjejustert produktivitet i næringslivet (unntatt olje og finans) i 2016. Tallet til venstre angir rangering blant de 426 kommunene i Norge.

5.2 Lønnsomhet

Vi har tre indikatorer for lønnsomheten i næringslivet. Den første indikatoren for lønnsomhet er andel bedrifter med positivt resultat før skatt. Med denne indikatoren teller små og store bedrifter likt. Det er erfaringsmessig den mest hensiktsmessige metoden for å måle forskjeller i lønnsomheten mellom ulike steder. For foretak med virksomhet i flere kommuner har vi fordelt disse i de kommunene de har virksomhet. Det er bare regnskapspliktige foretak som er med i målingen av lønnsomhet.

5.2.1 Andel lønnsomme foretak

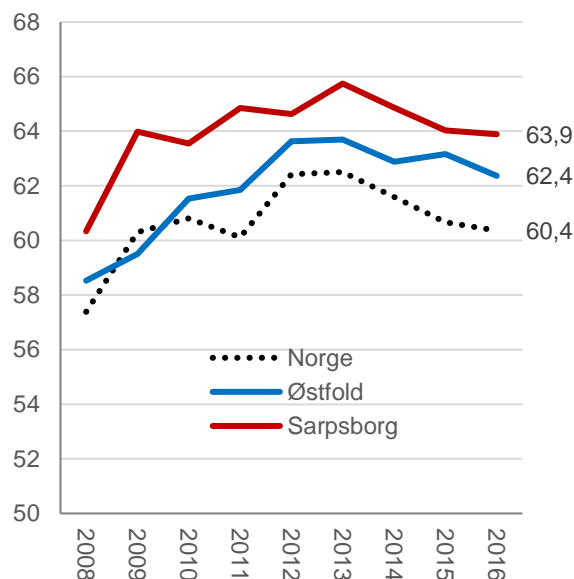
Den første indikatoren er andel lønnsomme foretak. I den øverste figuren ser vi hvordan andelen lønnsomme foretak har utviklet seg i Sarpsborg, Østfold og Norge siden 2008. Næringslivet i Østfold og Sarpsborg har hatt høyere andel lønnsomme foretak enn landet siden 2010.

I 2016 hadde 63,9 prosent av foretakene i Sarpsborg positivt resultat. Det er 1,5 prosentpoeng over gjennomsnittet for Østfold og 3,5 prosentpoeng over landsgjennomsnittet.

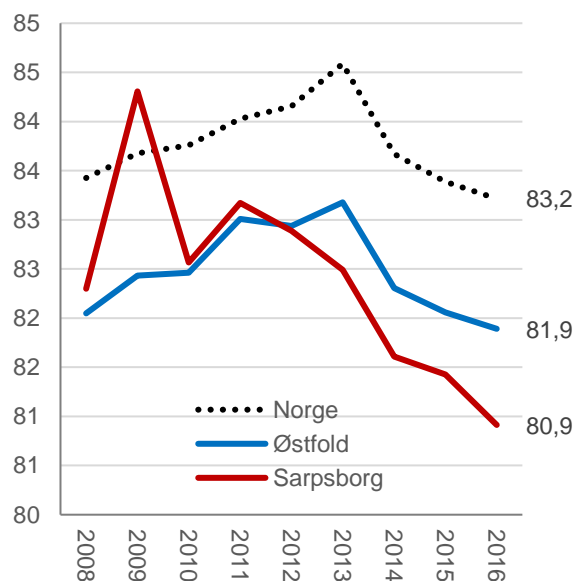
5.2.2 Andel foretak med positiv egenkapital

Bedriftenes egenkapital avspeiler lønnsomheten på lang sikt. Bedrifter med underskudd får negativ egenkapital dersom ikke eierne tilfører ny egenkapital. Slike bedrifter står i fare for å gå konkurs. Det har vært en økning i andelen bedrifter med negativ egenkapital i Norge etter 2013. Det har vært en enda sterkere økning i Sarpsborg.

I både Østfold og Sarpsborg er det lavere andel foretak med positiv egenkapital enn ellers i landet.

Figur 44: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Norge, Østfold og Sarpsborg.

Figur 45: Prosentvis andel foretak med positiv egenkapital i Norge, Østfold og Sarpsborg.

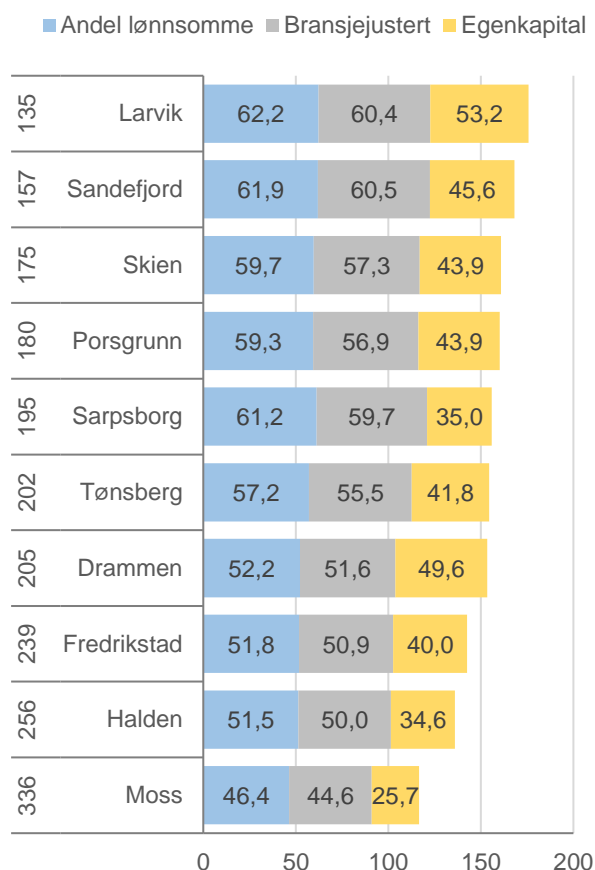
5.2.3 Lønnsomhetsindeksen

Det er tre indikatorer i lønnsomhetsindeksen. I tillegg til andelen lønnsomme foretak og andelen foretak med positiv egenkapital er det en indikator for bransjejustert lønnsomhet. I 2016 hadde bransjesammensetningen forholdsvis liten innvirkning å lønnsomheten. Derfor er det liten forskjell på andelen lønnsomme foretak og den bransjejusterte andelen.

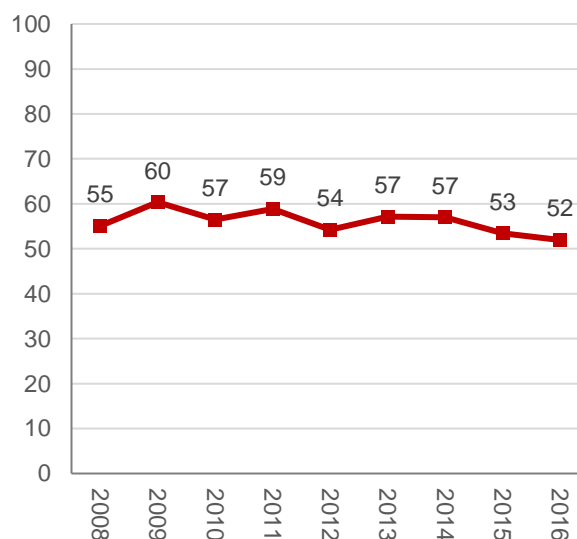
I den øverste figuren ser vi hvordan byene kom ut på lønnsomhetsindeksen i 2016. Larvik, Sandefjord og Skien hadde best lønnsomhet av disse. Larvik var likevel ikke rangert bedre enn 135 av 426 kommuner.

Sarpsborg hadde en score over gjennomsnittet for andel lønnsomme foretak, både før og etter justering for bransjestrukturen. Det er imidlertid lav andel foretak med positiv egenkapital i Sarpsborg. Samlet sett fikk Sarpsborg en score på 52 og ble nummer 195 på lønnsomhetsindeksen i 2016. Det er altså litt bedre enn gjennomsnittet.

I den nederste figuren ser vi hvordan Sarpsborg score for lønnsomhetsindeksen har utviklet seg. Lønnsomheten i næringslivet i Sarpsborg har vært bedre enn middels i alle årene, men har en negativ trend de to siste årene. Lønnsomheten i næringslivet i Sarpsborg er i ferd med å nærme seg middels av kommunene.

Figur 46: Score for de tre lønnsomhetsindikatorerne: 100=beste kommune, 0=dårligste, 50=median. Tallet til venstre angir rangering blant de 426 kommunene i Norge.

Figur 47: Sarpsborgs score på lønnsomhetsindeksen. 100 er best mulige verdi, 0 er svakeste og 50 er medianverdien.

5.3 Nyetableringer

Det er et positivt tegn at det etableres mange nye bedrifter slik at det blir flere bedrifter. Når vi måler etableringsaktiviteten ser vi på hvor mange nye bedrifter det blir registrert i foretaksregisteret. Da tar vi utgangspunkt i de organisasjonsformene som næringslivet bruker mest (AS, ASA, ENK, DA, BA, NUF og ANS)

5.3.1 Etableringsfrekvensen

Etableringsfrekvensen er antall nyregistrerte foretak i et år i prosent av antall foretak i begynnelsen av året. Høy etableringsfrekvens betyr at det er mange nystartede selskap.

I Sarpsborg har etableringsfrekvensen alltid vært bedre enn landsgjennomsnittet. Det var den i 2016 også, men bare så vidt.

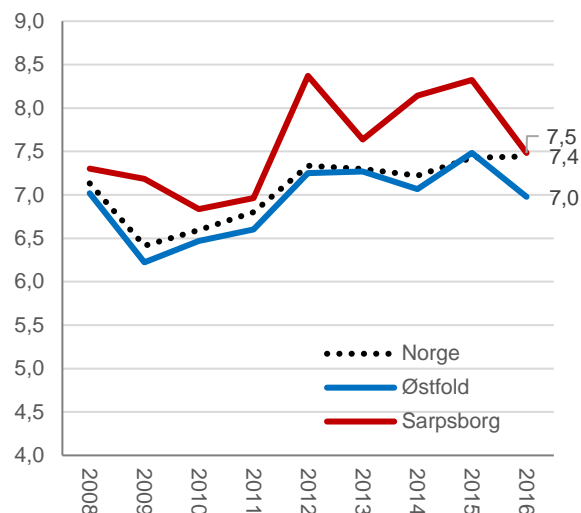
Etableringsfrekvensen ble 7,5 prosent i Sarpsborg. Det var bare 0,1 prosentpoeng over gjennomsnittet i Norge, som var 7,4 prosent i 2016.

5.3.2 Vekst i antall foretak

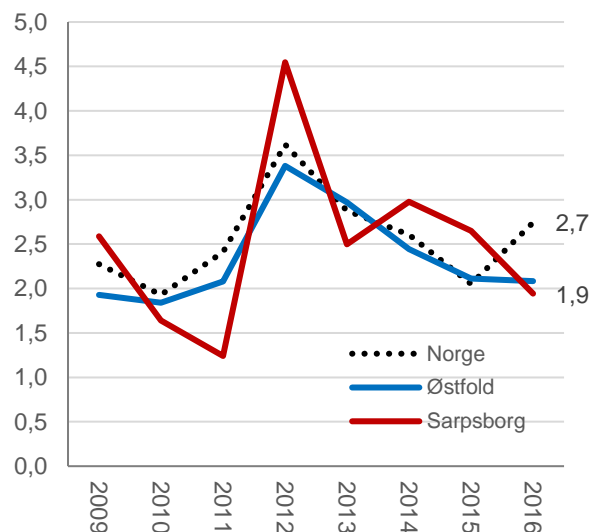
Vekst i antall foretak er etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av avregistrerte foretak. Det forteller om nettovæksten i antall registrerte foretak.

I Sarpsborg har veksten i antall foretak vekslet mellom å være høyere og lavere enn gjennomsnittet. I 2016 ble veksten lavere.

I 2016 var veksten i antall foretak i Sarpsborg 1,9 prosent, mot 2,7 prosent på landsbasis.

Figur 48: Etableringsfrekvensen: prosentvis andel av nyetableringer i året i prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året i Norge, Østfold og Sarpsborg.

Figur 49: Prosentvis vekst i antall registrerte foretak i Norge, Østfold og Sarpsborg.

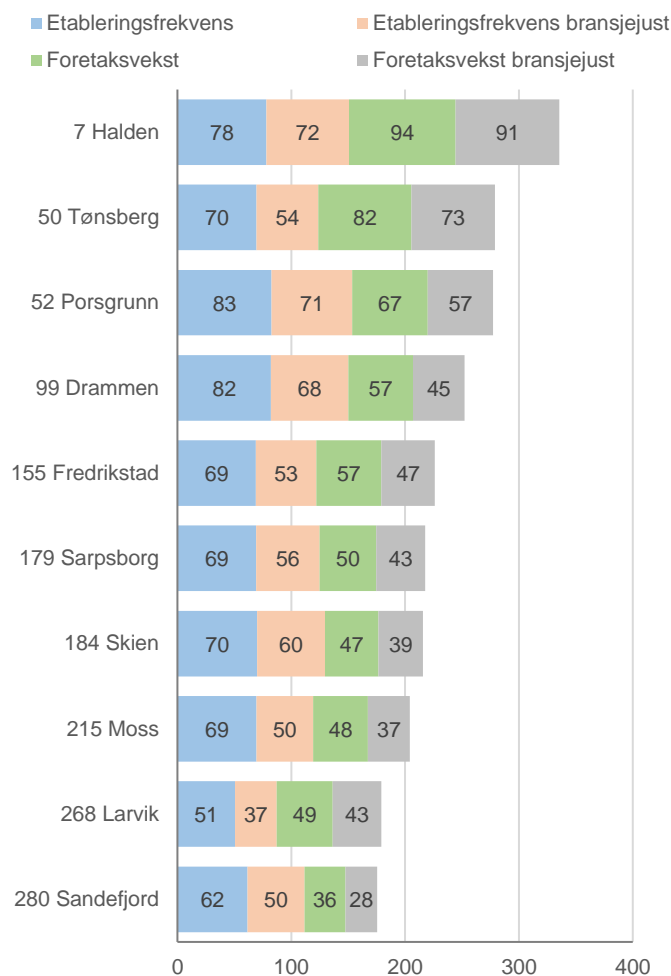
5.3.3 Etableringsindeksen

Etableringsindeksen består av fire indikatorer. I tillegg til etableringsfrekvensen og veksten i antall foretak, har vi to indikatorer til. Det er bransjejustert etableringsfrekvens og bransjejustert vekst. Andelen foretak som etableres og legges ned varierer ganske mye mellom de ulike bransjene. De bransjejusterte indikatorene justerer for ulikheter i bransjestruktur.

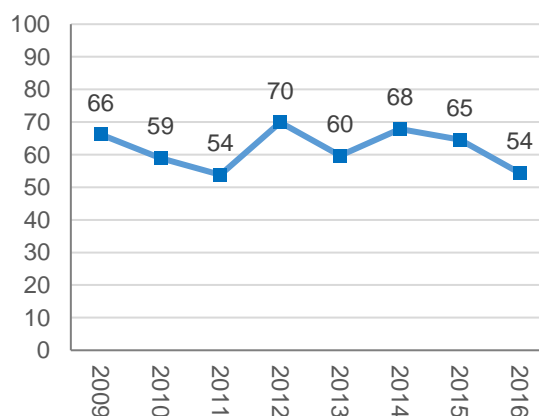
I den øverste figuren ser vi hvordan byene kommer ut med hensyn til etableringsindeksen i 2016. Halden er på topp av byene i 2016. Tønsberg og Porsgrunn gjør det også bra.

Sarpsborg er middels av disse ti byene og nummer 179 av de 426 kommunene i landet.

I den nederste figuren ser vi utviklingen i etableringsindeksen for Sarpsborg siden 2009. Sarpsborg har en fallende tendens på etableringsindeksen og nærmer seg middels av kommunene.

Figur 50: Score for de fire indikatorene i etableringsindeksen for kommunene i Østfold i 2016. Tallet til venstre angir rangering blant de 426 kommunene i Norge.

Figur 51: Score for etableringsindeksen for Sarpsborg. Gjennomsnitt av score for de fire indikatorene.

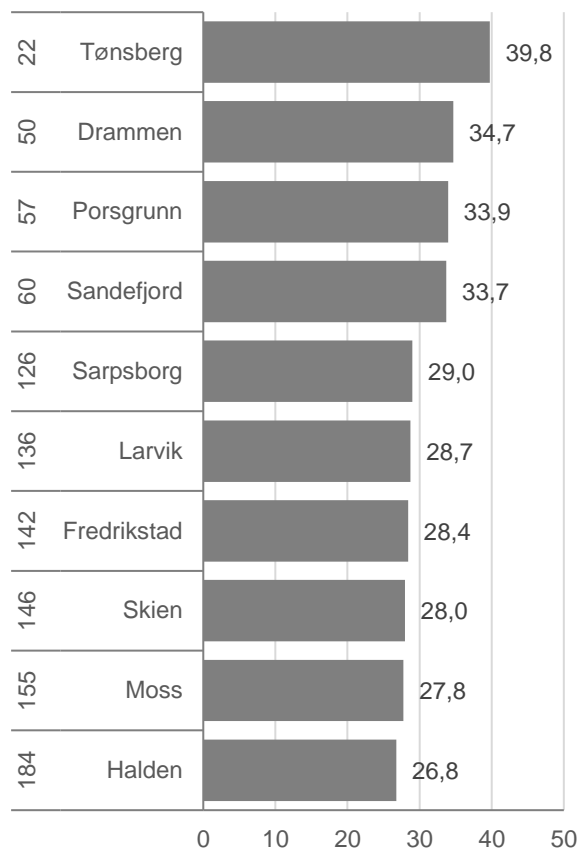
5.4 Næringslivets størrelse

Den siste indikatoren i næringslivsindeksen er næringslivets størrelse. Kommuner med et stort næringsliv i forhold til befolkningen får en høyere score.

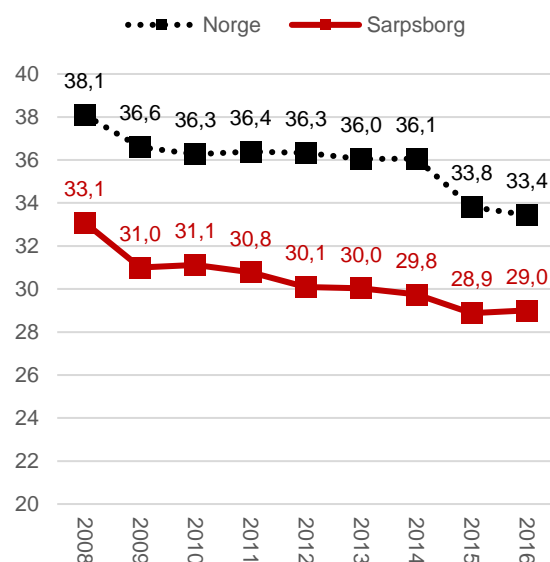
I den øverste figuren ser vi hvordan næringslivets relative størrelse varierer i de byene vi sammenlikner med. Tønsberg har det største næringslivet i forhold til folketallet av disse. Drammen og Porsgrunn har også ganske mye næringsliv i forhold til folketallet.

I Sarpsborg utgjør antall arbeidsplasser i næringslivet 29,0 prosent av folketallet. Det er femte høyest av disse ti kommunene. Sett i forhold til kommunene i Norge er næringslivet i Sarpsborg forholdsvis stort. Det ser vi av rangeringsnummeret, som er 126 av 426 kommuner.

Utviklingen i næringslivets relative størrelse i Sarpsborg ser vi i den nederste figuren. I 2016 hadde næringslivet i Sarpsborg sterkere vekst enn folketallet, slik at næringslivets relative størrelse økte. På landsbasis fortsatte næringslivet med å ha en svakere vekst enn folketallet.

Figur 52: Næringslivets størrelse, målt som antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av folketallet i 2016. Tallet til venstre angir rangering blant de 426 kommunene i Norge.

Figur 53: Næringslivets relativ størrelse i Sarpsborg og Norge.

5.5 Næringslivsindeksen

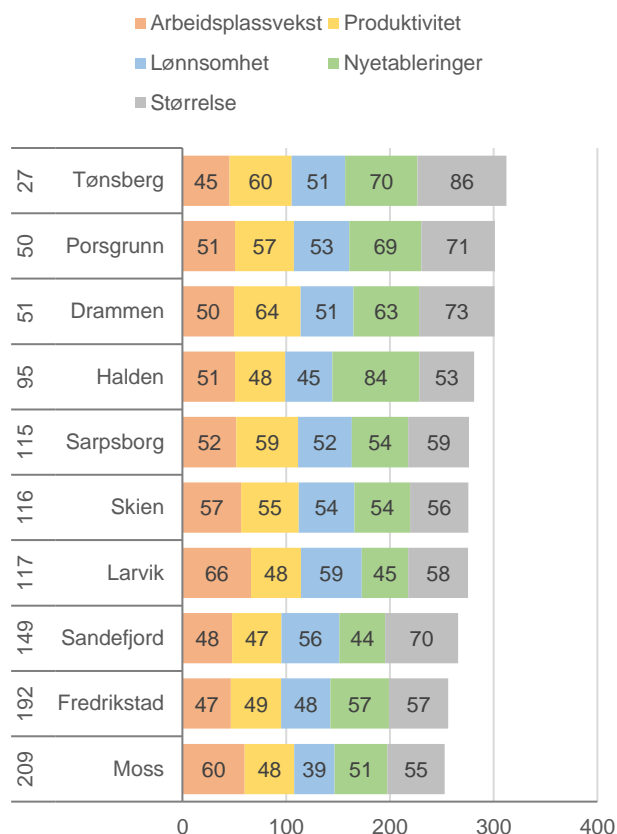
Næringslivsindeksen er som nevnt satt sammen av fem delindekser: arbeidsplassvekst, produktivitet, lønnsomhet, nyetablering og næringslivets størrelse. Hensikten er å få ett samlet mål for næringsutviklingen.

Hver kommune har en score for hver av de fem delindeksene. Svakeste kommune får score 0, mens beste kommune får score 100. Mediankommunen får score på 50.

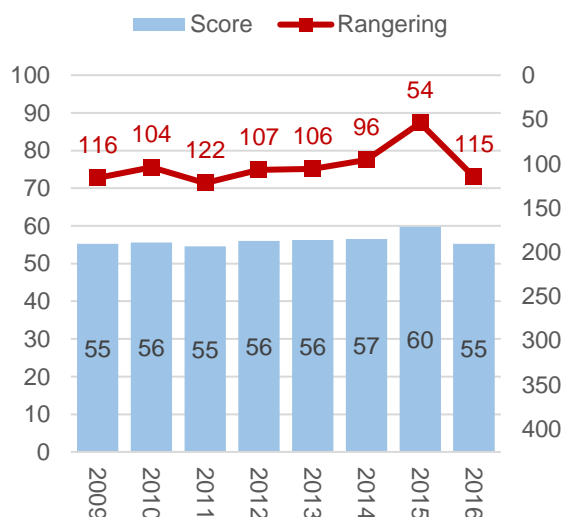
I 2016 ble Tønsberg beste kommune på næringsindeksen av de ti byene og ble nummer 27 av de 426 kommunene i landet. Porsgrunn og Drammen gjorde det også bra og ble henholdsvis nummer 50 og 51.

Sarpsborg ble rangert som nummer 115 av 426 kommuner. Det er femte best av de ti byene. Sarpsborg har jevnt over middels score på alle indikatorene, men uten å ha spesielt høy score på noen.

I den nederste figuren ser vi hvordan Sarpsborg har gjort det på næringslivsindeksen siden 2009. Sarpsborg hadde sin beste plassering i 2015, da rangeringen ble 54 av 426 kommuner. I 2016 falt plasseringen til 115.

Figur 54: Score på delindeksene i næringslivsindeksen i 2016. Tallet til venstre angir rangering blant de 426 kommunene i Norge.

Figur 55: Sarpsborgs gjennomsnittsscore på næringslivsindeksen og rangering.